

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

URBANIZACE JIČÍNA
V LETECH 1948 - 1998
(SOCIÁLNĚANTROPOLOGICKÁ STUDIE)

Zdeněk Chudoba

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2010

1. Úvod	8
2. Cíl a východiska výzkumu	10
3. Metodologie	11
4. Urbánní antropologie	15
4.1. Definice pojmu urbánní antropologie	15
4.2. Vznik a vývoj urbánní antropologie	16
4.3. Americká a evropská urbánní antropologie	21
4.4. Současný stav a trendy urbánní antropologie	25
5. Socialistická urbanizace	28
5.1. Definice pojmu urbanizace	28
5.2. Vývoj socialistické urbanizace	29
5.3. Vývoj městského obyvatelstva v českých zemích během socialismu	33
6. Charakteristika zkoumané oblasti	39
6.1. Historické pozadí a urbanistické vývoj Jičína do roku 1948	40
7. Socialistická urbanizace Jičína ve focus přístupu	47
8. Urbanizace Valdického předměstí v locus přístupu	59
9. Vývoj podniku n. p. Agrostroj Jičín	64
10. Socialistická výstavba v hodnotových soudech respondentů	72
11. Závěr	76
12. Seznam použité literatury	78
13. Seznam tabulek a grafů	84

1. Úvod

V letech 1948–1989 patřilo Československo k zemím východního bloku v geopolitickém rozdělení světa. V únoru roku 1948 došlo v této zemi k politickému převratu, jenž měl za následek změnu ekonomického, kulturního a sociálního řádu probíhajícího ve všech úrovních státu. Tato transformace zasáhla všechny společenské vrstvy, které se musely rychle naučit nebo přizpůsobit své sociální role novému vládnímu zřízení, totalitnímu režimu.

Svoji specifickou úlohu zde měla sehrát urbanizace, která se měla stát symbolem vítězství socialismu a socialistické společnosti nad buržoazní společností. Pro novou rodící se společnost se mělo stát novým domovem socialistické¹ město.

Předložená diplomová práce zachycuje proces urbanizace Jičína v letech 1948–1989. Tento proces spočíval v přeměně původně převážně zemědělského města na město průmyslové (industriální). Urbanizace je v této práci zkoumána pomocí urbánně antropologických metod. Cílem předložené práce je kvalitativní a kvantitativní analýza socialistických urbánních změn města Jičína.

Důvody, jež vedly ke vzniku této práce, jsou následující: a) prací zkoumající městské prostory pomocí urbánně antropologických metod je v Česku mizivě velice málo. Za b) odborné práce mapující (ať už kvalitativně, či kvantitativně) Jičín v období socialismu neexistují. Za c) již jsem absolvoval terénní výzkum zkoumající socialistickou každodennost Žďáru nad Sázavou v roce 2002.

---

¹ Termíny socialismus a komunismus používám v této práci v obecně pojímané slova smyslu bez ohledu na jejich hlubší definici.

Tato práce je výsledkem mého téměř jednoletého terénního výzkumu v Jičíně a mezi jeho obyvateli.

Diplomová práce je rozdělena na dvě základní části, teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá z kapitol číslo 2., 3., 4., a 5. V kapitolách číslo 2. a 3. je stanoven cíl výzkumu a metodologický rámec pro uchopení zkoumané lokality. Kapitola číslo 4. se zabývá vznikem a vývojem urbánní antropologie do současné podoby. V kapitole číslo 5. se zabývám teoretickým studiem socialistické urbanizace v českých zemích.

Praktická část je věnována analytickému rozboru socialistické urbanizace Jičína pomocí urbánně antropologických metod. V kapitole číslo 6. je popsáno urbánně-historické pozadí zkoumané lokality do roku 1948. Kapitola číslo 7. se věnuje samotnému urbánně antropologickému rozboru urbanizace Jičína ve focus přístupu. Kapitola číslo 8. se věnuje pouze vytyčenému výseku zkoumané lokality v locus přístupu. Kapitola číslo 9. se zaměřuje na přerod původní firmy Knotek a spol. v národní podnik Agrostroj Jičín (největší socialistický podnik v Jičíně). Kapitola číslo 10. je zaměřena na zhodnocení socialistické výstavby Jičína z hlediska informátorů. Celý výzkum je poté shrnut v kapitole č. 11.

2. Cíl a východiska výzkumu

Východiskem výzkumu jsou následující teze:

a) Životní prostředí dosti velkým způsobem ovlivňuje člověka. Jelikož za životní prostředí považujeme také město (umělé životní prostředí), můžeme konstatovat, že město ovlivňuje své obyvatele.

b) Pro výstavbu a přestavbu socialistických měst je charakteristické centrální urbánní plánování.

c) Během výstavby socialistických měst došlo ke vzniku procesů (sociálních, kulturních, ekonomických demografických a urbanizačních), které jsou v obecné rovině typická pro všechna města o velikosti 10 000 obyvatel a více.

Cílem výzkumu je zachycení procesu urbanizace Jičína v letech 1948-1989 založenou na urbánně antropologickém přístupu.

3. Metodologie

Terénní výzkum, ze kterého byla čerpána data pro tuto práci, probíhal během šesti měsíců, od 15. srpna 2005 do 30. ledna 2006 a poté přerušovaně na jaře 2007 a 2008, v okrese Jičín, se zaměřením na samotné město Jičín (zkoumaná lokalita, oblast).

Důvody k výběru, této zkoumané oblasti, byly přinejmenším dva. Zaprvé, jedná se o oblast, nedotčenou sociálně antropologickým výzkumem. Zadruhé, téma socialistické urbanizace a samotné období socialismu není v dané lokalitě dostatečně zpracováno v jakékoliv odborné práci.

Během terénního výzkumu byly pro získání potřebných dat využity následující metody: biografická metoda, strukturované a nestrukturované hloubkové rozhovory, zúčastněné pozorování. Těmito metodami jsem získal primární data, která jsem později rozšířil o sekundární poznatky, získané z různých institucí.

V metodologickém uchopení výzkumu města jsem použil jak přístup focus (viz. kapitola Urbánní antropologie)-zaměření na socialistickou urbanizaci v co nejširší perspektivě (město zkoumáno jako celek), tak i přístup locus (viz kapitola Urbánní antropologie)-zaměření na socialistickou urbanizaci v rámci jednoho sídliště (z města zkoumána pouze vybraná část)

Průběh terénního výzkumu můžeme rozdělit do tří základních fází. První fáze byla fáze přípravná, věnující se seznámení s terénem po obecné stránce. Jednak jsem se snažil načerpat co nejvíce počátečních informací o zkoumané lokalitě a dále získat co nejvíce informací o zkoumaném kulturně-historickém pozadí lokality. Obecné a kulturně-historické informace jsem

čerpal z již existujících zdrojů. Dostatek informací byl získán z archivu Regionálního muzea a galerie Jičín. Zejména informace o novinách a periodikách vycházející v období 50. - 80. let na Jičínsku. Dále zde byly získány obrazové materiály ze zkoumaného období, ale také literatura, zabývající se Jičínem po obecné stránce. Zde bych chtěl poděkovat Mgr. Haně Fajstauerové Další informace mi byly poskytnuty ze Státního okresního archívů Jičín. Zde jsem měl možnost seznámit s historií města v období 50. - 80. let 20. století prostřednictvím kronik města. Dále jsem se zde seznámil s kvantitativními daty ze statistických ročenek okresu Jičín (1969, 1972, 1977, 1981 a 1986). Zde bych chtěl poděkovat řediteli muzea PhDr. Jiřímu Franckovi. Tato fáze proběhla ještě před vlastním výzkumem v červenci a srpnu 2005 (archiv byl navštěvován průběžně i během výzkumné fáze). Dále jsem také prostudoval odbornou literaturu zabývající se urbanizací (popřípadě městem) a socialismem. Přípravná fáze byla dostačující k vytvoření si základní představy o zkoumaném období a s tím související tematikou.

Po této fázi nastala fáze poněkud interaktivní, a to fáze výzkumná. Pozornost byla soustředěna na kontakt a získání respondentů (dále také dotazovaní, či informátoři). Výzkum byl realizován metodou biografickou a standardizovaných řízených hloubkových rozhovorů. Vlastní terénní výzkum probíhal v různých lokalitách města Jičina, nejvíce však ve třech čtvrtích města, čtvrti Valdické předměstí: sídliště V Lipách, Pod Lipami a Čeřov, čtvrti Nové Město: sídliště Nové město Sever a Nové město Jih a čtvrti Holínské předměstí. Rozhovory s dotazovanými a tedy i část výzkumu byly ovlivněny dvěma faktory, které spolu souvisí. Zaprvé,

zkoumal jsem sociální realitu, která již neexistuje. Za druhé, způsob převyprávění minulosti je vždy ovlivněn aktuálním úhlem pohledu. Tento fakt je třeba uvést, protože vyústěním mého terénního výzkumu není žádná univerzální historická studie, ale pouhý úsek ze sociální reality, zažitý a zpětně vzpomínaný informátory, tedy případová (ukázková) studie.

Celkem bylo osloveno 40 osob, s kterými byl proveden výzkum. V průběhu roku 2005/2006 (první sběr dat) bylo dotazováno 30 osob a v letech 2007 a 2008 (druhý sběr dat) dalších 10 osob. Pro potřeby předložené diplomové práce jsem použil 20 přepsaných rozhovorů z první fáze sběru dat a 5 přepsaných rozhovorů z druhé fáze sběru dat. Díky kvalitativnímu způsobu provedení, byl dotazovaným poskytnut velký prostor, pro souvislá vyprávění. Nejdříve zazněla osobní biografie každého informátora, při které respondent vyprávěl svůj „životní příběh“, z kterého jsem poté upravil již připravené tématické okruhy pro strukturovanou část interview.

K získávání nových informátorů jsem použil techniku tzv. „snowball“, (doslova: sněhová koule, jedná se o nabalování jednotlivých informátorů na další a další skupiny v tomto případě bývalých spolupracovníků, známých či příbuzných). Tímto způsobem se mi podařilo vybudovat velkou síť dotazovaných. Kladem také bylo, že již jsem absolvoval výzkum na podobné téma ve Žďáru nad Sázavou pod vedením Mgr. Petra Lozoviuka, Ph.D.

V konečné fázi se jednalo o shrnutí a analýzy získaných dat a informací. Data byla porovnávána a zasazována do kontextu již existujících studií, poznatků a dat,

publikovaných v literatuře či prezentovaných v jiných
médiích.

4. Urbánní antropologie

4.1. *Definice pojmu urbánní antropologie*

Pojem urbánní antropologie, nebo antropologie města², můžeme definovat jako subdisciplínu sociální a kulturní antropologie, která studuje městské kultury pomocí antropologických metod a technik³. Samotný termín urbánní antropologie byl poprvé použit v odborné literatuře v roce 1962⁴. Od konce 60. a začátku 70. let 20. století se pak již urbánní antropologie etabluje jako samostatný vědní obor. Důvody, jež vedly ke vzniku tohoto vědního oboru, jsou následující: 1) globální rozvoj a růst měst, 2) rozšíření zaměření výzkumu v sociální a kulturní antropologii a 3) návaznost na sociologii města a jiné protourbánněantropologické směry (školy). Ve 40. a 50. letech 20. století došlo k prudkému růstu urbanizace ve vyspělých zemích⁵ (Evropa, Severní Amerika). Tento fakt, byl poté navíc umocněn růstem urbanizace v rozvojových zemích (Afrika, Asie a Jižní Amerika), v 70. a 80. letech 20. století. Na tento růst měst reflektovala také antropologie, podobně jako jiné vědní obory, rozšířením vědeckého zájmu o městskou společnost a kulturu. Podle některých urbánních antropologů, např. Richard Basham, se jednalo o odklon ve výzkumu tradičních přírodních a rurálních společností, jež vedly ke zkoumání

---

² Ke konci kapitoly uvádím rovněž pojem antropologie města, který je ovšem uváděn v uvozovkách a značí jeden z přístupů ke studiu urbánní antropologie.

³ (Soukup 2004: 582)

(Bitušková 2003: 14)

⁵ (Soukup 2004: 583)

komplexních a industriálních společností⁶. Tento odklon měl za následek odstranění doktríny etnocentrismu (studia „primitivních“ kultur) a uznání faktu, že všechny kultury jsou součástí světového systému. Nejsou izolované, ale prolínají se v důsledku procesu akulturace, urbanizace a industrializace. V urbánní antropologii je tato změna uváděna jako posun od výzkumu periferie k analýze centra. Dodejme ještě, že stranou zájmu výzkumů urbánní antropologie zůstávají městské kultury předindustriálního typu, které tak zůstali doménou historie a archeologie⁷.

4.2. Vznik a vývoj urbánní antropologie

Urbánní antropologie, při svém vzniku, nevycházela, jak by se dalo předpokládat, z odkazu tradičního antropologického myšlení, nýbrž se nechala inspirovat příbuzným oborem, a to sociologií. Za první inspirativní zdroj můžeme již považovat evropskou sociologii z přelomu 19. a 20. století. Tento myšlenkový proud označím jako ranou urbánní sociologii. Do školy rané urbánní sociologie patřili následující sociální teoretikové Ferdinand Tönnies, Max Weber, Emile Durkheim, aj., kteří se jako první začali zajímat o procesy industrializace a urbanizace v Evropě⁸. Např. F. Tönnies se ve své práci *Gemeinschaft und Gesellschaft*⁹ (1887) zabýval dvěma základními formami lidského soužití (pospolitost a společnost), které postavil do protikladu. U moderní společnosti (městské společnosti) Tönnies upozorňuje na

---

⁶ (Basham 1978: 33)

⁷ (Soukup 2004: 582)

⁸ (Hannerz, 1980: 64)

⁹ (Keller 1997: 199)

sociálně patologické jevy, které jako negativní důsledky přináší civilizační pokrok, tedy industrializace.

Na ranou urbánní antropologii tématicky navázala chicagská sociologická škola (dále jen chicagská škola). Její členové se ve 20. a 30. letech minulého století zajímali především o sociální procesy, která vyplivali ze života ve velkých městských aglomeracích. Jednalo se o následující procesy: adaptace na městské prostředí, kriminalita, vznik ghett, formování etnických čtvrtí, chudoba, apod. Výzkum města se již od počátku vyvíjel ve dvou liniích¹⁰. První byla sociologická větev, která dala vzniknout dnešní sociologii města, druhá byla antropologická větev. Tuto antropologickou linii považuje Ulf Hannerz za prvního přímého předchůdce urbánní antropologie¹¹. Zakladateli a hlavními představiteli školy antropologické linie byli Robert E. Park a Ernest W. Burgess, kteří ve své práci *The City: Suggestions for the Study of Human Nature in the Urban Environment* (1925) upozornili na inspirující vliv antropologie a jejích metod. Odmítli tvrzení, které umožňovalo antropologii studovat pouze „přírodní“ kultury a obohatili ji o výzkum městských kultur. Podle R. Parka je městský život a kultura různorodější a komplikovanější než rurální život¹². Chicagská škola tedy čerpala jak z poznatků sociologie, kvantitativní metody, a také antropologie, zúčastněné pozorování, biografická metoda¹³, analýza osobních deníků, apod., tedy kvalitativní metody. Dalšími představiteli antropologické linie chicagské školy byli Nelson Anderson a Paul G. Cressey¹⁴. N. Anderson se

---

¹⁰ (Bitušíková 2003: 11)

¹¹ (Hannerz 1980: 30)

¹² (Bitušíková 2003 :11)

¹³ (Hendl, 2005: 78)

¹⁴ tamtéž, s. 78

ve své monografii *The Hobo* (1923)¹⁵ zabývá urbánní migrací. Hobo v jeho práci představuje migrujícího dělníka. Ten se potuluje americkou krajinou (převážně městskými částmi) bez jakýchkoliv plánů do budoucna. Jeho cílem je najít si jakoukoliv dočasnou práci, střechu nad hlavou, opatřit si jídlo a přežít další den. Anderson zde poprvé upozornil na sociální jev chudoby a problém bezdomovectví. Dalším sociálně patologickým jevem se zabýval žák R. E. Parka, P. Cressey. Ten ve své studii *The Taxi-Dance Hall*¹⁶ (1932) popisuje tančírnu (klub) v Chicagu. Práce vycházela ze zprávy Cresseye, který pracoval na oddělení sociální péče a dostal za úkol zjistit, zda v tomto klubu dochází k prostituci. Práce díky kvalitativním a přesným etnografickým popisům zaujímá významné místo v dějinách etnografie a antropologie.

Jedním z nejvýznamnějších představitelů chicagské školy, a zároveň i jejím kritikem byl Loius Wirth, rovněž žák R. E. Parka. L. Wirth se ve svých výzkumech zabýval problematikou imigrantů z jiných států a venkovských oblastí do amerických měst v procesech urbanizace. V pojednání *Urbanism as a Way of Life*¹⁷ (1938) Wirth definoval teorii týkající se typických vlivů městského života na sociální organizaci. Městský život charakterizuje jako převahu sekundárních vztahů nad vztahy primárními. Sekundární vztahy představují neosobní, často doplňující svazky, které vedou ke svobodě individua nad rodinou a blízkými. Naproti tomu je ovšem osobní svoboda vykoupena ztrátou sociální solidarity. Ačkoliv je práce založena na negativních vlastnostech města a městského života

---

¹⁵ (Hannerz 1980: 31)

¹⁶ (Hannerz 1980: 50-54), dále také (Hendl, 2005: 78-79)

¹⁷ (Hannerz 1980: 59)

a je za to kritizována, např. Ulf Hannerz a Robert Rotenberg, stále se považuje za jednu z nejdůležitějších v sociálních vědách¹⁸.

Jedním z antropologů, kteří se nechali inspirovat Wirthem, byl Robert Redfield. Redfield přizpůsobil některé Wirthovi teze o rurálně-urbánní společnosti a vytvořil tak obraz ideální společnosti založené čistě na rurálních základech. V práci *The Folk Society*¹⁹ (1947) popisuje rurální společnost jako malou, homogenní, ojedinělou a tradiční. Tato společnost je ekonomicky soběstačná, zaměřená na primární vztahy (rodina, nejbližší příbuzní), se silnou sociální solidaritou. Redfield urbánní společnost nedefinoval, ale použil pro protiklad k rurální společnosti²⁰. Podobně jako Wirth byl i Redfield později kritizován pro idealizaci rurální společnosti a vytváření tak negativního obrazu měst. Oběma autorům se rovněž vytýkal v jejich pracích etnocentrismus a evropocentrismus, který užili v rozlišení západoevropských městských modelů a nezápádních městských a rurálních modelů²¹. Přesto je vliv obou vědců na rozvoj studia komplexních společností z hlediska antropologie podstatný.

Chicagská škola měla velký vliv na vývoj sociologie po celém světě. Ve 30. letech 20. století silně ovlivnila pražskou sociologickou školu v metodologickém přístupu ke studiu města. Pomocí této metodologie se uskutečnila řada výzkumů zabývajících se suburbanizací pražského okolí.

---

¹⁸ (Bitušíková 2003: 12)

¹⁹ (Hannerz 1980: 60)

²⁰ (Bitušíková 2003: 12)

²¹ tamtéž, s. 12

²¹ (Hannerz 1980: 72-74)

Předchůdcem těmto výzkumům byla empirická studie městského života od Inocence A. Blahy *Město*²².

Ve 30. letech 20. století vzniká v americké sociologii v reakci na chicagskou školu nový směr The Community Study Approach. Tato škola (studia komunit) odmítla abstraktní empirismus chicagské školy a zaměřila se na studium menších měst, lokálních společností a subkultur města. Výzkumy byly založeny především na analýze příbuzenských vztahů a zmapování příbuzenských sítí. S tímto směrem a jeho zaměřením se zároveň rozvinuly nové výzkumné metody. Metoda přímého kontaktu s dotazovaným (face to face) a metoda síťové analýzy (network analysis). Tím se tato škola přiblížila k sociálně-antropologickému myšlení. Významnou představitelkou školy byla Caroline Wareová, která v letech 1920 - 1930 prováděla výzkum newyorské čtvrti Greenwich Village, známé svoji alternativní kulturou. Vyústěním výzkumu byla práce s názvem *Greenwich Village* (1935), kde Wareová zachycuje zachování tradiční kultury čtvrti v procesu expanze a rozvoje New Yorku. Přestože se jednalo o jednu z prvních prací školy Community Study Approach, je tato studie stále aktuální, zejména v oblasti globální integrace. Dalším představitelem byl William Foote Whyte, který se ve své práci *Street Corner Society*²³ (1943) zabýval výzkumem chudinské italské čtvrti. Výzkum Corneville se metodologicky podobal výzkumu antropologickému, což bylo typické pro školu Community Study Approach, jak jsem uvedl výše. Whyte používal metodu zúčastněného pozorování. Sám si pronajal pokoj u italské rodiny, kde žil několik let. Účastnil se tak aktivně jejich sociálního života. William Lloyd Warner pojal svoji výzkumnou

---

²² (Uherek 2000: 74-80)

²³ W. E. Whyte zkoumanou oblast nazval Corneville

práci z etnografického hlediska, kterou založil na přímém dotazování ve městě v Nové Anglii, nazvaném Yankee City. Na základě výzkumu vzniklo několik prací: *The Social Life of a Modern Community* (1941), *The Status System of a Modern Community* (1942), *The Social Systems of American Ethnic Groups* (1945), *The Social System of a Modern Factory* (1947), a *The Living and the Dead: A Study in the Symbolic Life of Americans* (1959). Vzniklé práce uvedených tří autorů se dnes řadí mezi klasická díla urbánní antropologie²⁴.

Ve 40. a 50. letech 20. století došlo k prudkému rozvoji měst, avšak nevznikl žádný jednotný antropologický směr, který by na rozvoj urbanizace okamžitě reagoval. Okrajově se tématu studia komplexních společností věnovala antropologická škola osobnosti a kultury, především Margaret Medová *And Keep Powder Dry: An Anthropologist Looks at Marica* (1946) a Ruth Benedictová *The Chrysanthemum and the Word* (1946). Vzniklá situace na poli vývoje antropologie města se označuje přechodným obdobím.

4.3. Americká a evropská urbánní antropologie

V 60. letech 20. století, jak jsem uvedl na začátku kapitoly, pak dochází ke vzniku samostatného vědního oboru urbánní antropologie. Obdobně jako došlo k rozdělení antropologie na kulturní (americká škola) a sociální (evropská škola), i urbánní antropologie se polarizovala na americkou a evropskou větev. Zatímco pro americkou urbánní antropologii²⁵ je charakteristická zakotvenost oboru, pro

---

²⁴(Kleniewski 2005: 101)

²⁵ Vychází z antropologického konceptu kultury, hlavním cílem výzkumu je studium a komparace kultury a jednotlivých subkultur.

evropskou urbánní antropologii je typická různorodost (nejednota), která vyplývá z diverzity antropologických přístupů, vědeckovýzkumných orientací a tradic²⁶ v daných evropských zemích.

Americká urbánní antropologie je pevně zakotvenou subdisciplínou kulturní antropologie. Vychází ze zkušeností a myšlenek čtyř předešlých protourbánněantropologických škol (školy rané urbánní sociologie, především chicagské sociologické školy, školy Community Study Approach a školy Personal and Culture), což se odráží ve velmi dobrém zpracování teorie a metodologie a rovněž silném institucionálním zázemí²⁷. Výzkumné zaměření americké urbánní antropologie se z větší části orientovalo na města Střední a Jižní Ameriky, později i Severní Ameriky. Tématy výzkumu byly kultury a subkultury měst jako např. migrace²⁸, chudoba, etnické skupiny, deviantní a marginální skupiny, aj. Negativním důsledkům procesu urbanizace se věnoval Oscar Lewis *The Culture of Poverty* (1966), jehož hlavním polem působnosti byly sociální a ekonomické konflikty²⁹. Lewis tyto důsledky nazval jednoduše, kulturou chudoby. Kultura chudoby je forma života³⁰, která podle Lewise závisí na ekonomickém, sociálním a politickém nedostatku. Edwin Eames a Judith Granich Goodová, kteří kriticky navázali na O. Lewise. Ve své práci *The Anthropology of the City* (1977) vytýkají Lewisovi zaměření pouze na sociálně slabé vrstvy a na negativní rysy

---

²⁶ (Bitušíková 2003: 31)

²⁷ tamtéž, s. 31

²⁸ Typickým tématem pro americkou urbánní antropologii 60. a 70. let 20. století bylo zaměření na rurálně-urbánní migraci v Latinské Americe, přičemž výzkum byl zaměřen na venkovské obyvatelstvo, které se stěhovalo do velkých měst. Adaptace se stala hlavní výzkumnou otázkou, čili jak se nově příchozí přizpůsobili novému městskému prostředí. Známa je např. studie od antropoložky Nancie L. Gonzalez *The City of Gentleman: Santiago de los Caballeros*. (1974).

²⁹ (Budil 1999: 173)

³⁰ (Soukup 2004: 582)

města. Dalšími představiteli americké urbánní antropologie jsou John Gulick, Robert V. Kemper, Richard Peck a jiní.

Vývoj evropské urbánní antropologie je v mnohém odlišný od americké urbánní antropologie. Tato odlišnost je dána různými odkazy vědy v jednotlivých evropských zemích. Pro lepší pochopení můžeme evropskou urbánní antropologii rozdělit na západoevropskou a východoevropskou. Zatímco pro západoevropskou urbánní antropologii je typická pluralita vědních přístupů a široký záběr výzkumů, tak východoevropská urbánní antropologie byla 40 let ovlivněná jednostrannou marxisticko-leninskou ideologií historického materialismu³¹.

Pro základní představu uvádím pouze tři zástupce školy evropské urbánní antropologie³². Jsou jimi britská urbánní antropologie, francouzská urbánní antropologie a česká urbánní antropologie.

Britská urbánní antropologie vzniká v 50. letech 20. století. Vychází z tradice britského funkcionalismu B. Malinowského a A. R. Redcliffa-Browna. Funkcionalismus odmítá kulturologické pojetí antropologie a do popředí staví sociologii. Společnost má být podle britských funkcionalistů studována z hlediska formy, funkce a sociální struktury. Kultura je zde sekundárním znakem. Na základě této vědecké tradice vzniká počátkem 50. let 20. století manchesterská škola. Jejími představiteli byli M. Gluckmann, A. Epstein, J. Barnes a jiní. Jedním z podnětů, které vedly ke zformování manchesterské školy a zájmu o zkoumání měst, byl vznik

---

³¹ Bitušíková A. *Urbánní antropológia*, Banská Bystrica 2003, s. 36

³² Kromě výše zmíněných tří směrů existují i další školy: holandská urbánní antropologie (výzkum zaměřen na procesy urbanizace v rozvojových zemích), německá urbánní antropologie (výzkum zaměřen na německá velkoměsta a jejich každodenní život – *Großstadtvolksunde*), skandinávská urbánní antropologie (výzkum zaměřen na rurálně-urbánní migraci, procesy změny, a jiné), polská urbánní antropologie (výzkum zaměřen na identitu, masovou kulturu a každodenní život ve městě) a slovenská urbánní antropologie (výzkum zaměřen na co nejširší pojetí města se všemi jeho aspekty), aj.

samostatných státních útvarů v rámci dekolonizace Afriky. Výzkum se orientoval na sociální změnu a konflikt v rurálních a urbánních oblastech střední a jižní Afriky (v bývalých britských koloniích). K těmto výzkumům vznikla také nová metodologie. Pro urbánní antropologii byla přínosem metoda síťové analýzy (network analysis). Jedná se o studium mezilidských vztahů mezi jednotlivci v sociálních útvarech, ve kterých nejsou jasně znatelné hranice³³, tedy i města. Současná britská urbánní antropologie se zabývá výzkumem urbanizace třetího světa³⁴ a zároveň globální urbánní problematikou (téma identity ve městech, migrací, turistikou, multikulturalitou).

Francouzská urbánní antropologie vznikla zhruba o 20 let později než britská urbánní antropologie, tedy v 70. letech 20. století. V prvních deseti letech se výzkum převážně orientoval na subkultury a subprostory³⁵. Vznikly studie, které zachycovaly pouze určitou část města nebo určitou sociální skupiny. Témata byla různorodá. Zkoumala se kavárenská kultura, lidová zábava ve městech, ale i migrační a adaptující procesy. Během 80. let 20. století se téma rozšířilo o zkoumání identity, symbolů, sociálních vztahů apod. Mezi zástupce francouzské antropologie města patří např. Michele da la Pradelle, která ve svých pracích vypracovala mimo jiné, i teoreticko-metodologický rámec urbánní antropologie. V této práci je patrný vliv Maurice Halbwachse a Pierra Nory k přístupu studia města a historie, paměti a symboliky. Podobně smýšlí o městu i další antropolog Marc Augé. Podle něho je město vlastní svět, protože je

---

³³ (Soukup 2000: 118)

³⁴ (Bitušíková: 200: 32)

³⁵ (Bitušíková 2003: 34)

symbolizován prostorem se svými znaky, památníky, schopností připomínat všechno to, co sdílejí ti, kdo se za město vydávají.³⁶

Česká urbánní antropologie se začíná formovat od devadesátých let dvacátého století, přičemž navazuje na tradici výzkumů měst pomocí etnologie (50. - 80. léta 20. století). Tyto výzkumy byly, jak jsem uvedl výše, ovlivněny politickou ideologií dané doby. Výzkum se především zaměřoval na kulturu a způsob života dělnictva ve městech a samotné socialistické město, na které bylo pohlíženo jako na přechodný typ sídla mezi vesnicí a velkoměstem³⁷. K řešení výzkumu se používaly tradiční etnologické a etnografické metody. Výzkum probíhal především ve velkých průmyslových oblastech: Kladensku, Ostravsku, Žďársku. V postkomunistickém období se již etnologie v městském prostředí orientuje jinými směry. Studuje etnicitu, etnickou identitu, jednotlivé subkultury města, symboliku města. Samostatného vymezení a institucionalizace urbánní antropologie však v Česku nedošlo.

4.4. *Současný stav a trendy urbánní antropologie*

Přestože je v současné době urbánní antropologie považována za nedílnou součást sociální a kulturní antropologie, stále se vedou spory o její definovatelnosti a uznání za disciplínu. V odborných člancích se setkáme se třemi základními tezemi, vztahující se k vědeckosti urbánní antropologie. 1) urbánní antropologie vůbec neexistuje. 2) urbánní antropologie je pouze sociologie nebo antropologie ve

---

³⁶(Augé 1999: 110)

³⁷(Bitušková 2003: 39)

městě. 3) urbánní antropologie existuje jako samostatný vědní obor, který je součástí sociální a kulturní antropologie.

Význam oboru urbánní antropologie je pro současné představitele shodný. Ulf Hannerz, Leonard Plotnicov, Richard Basham, aj. souhlasí s výše uvedeným třetím bodem. Cituji: „...urbánní antropologie je integrální součástí sociální a kulturní antropologie a je potřebné ji odlišovat od jiných neantropologických disciplín“³⁸.

Výklad urbánní antropologie se již však mění od jednoho interpreta k druhému. Zde se však můžeme setkat s jednou obecnou tezí, které se táhne současným oborem jako tenká červená nit. Jedná se o dichotomistický přístup ke studiu města. Urbánní antropologii (podle přístupu ke studiu města) dělíme na 1) „antropologii v městě“ (anthropology in city, locus) a 2) „antropologii města“ (anthropology of city, focus).

První přístup je založen na zkoumání specifické oblasti (prostoru) daného města a s ním nejčastěji spojené kultury, či subkultury. Jedná se o odkaz tradičních antropologických výzkumů první poloviny 20. století zaměřených na malé společnosti (zejména rurálního charakteru) specifické svoji kulturou.

Druhý přístup naopak pojímá město v co nejširším urbánním kontextu. Město je celek, město je cíl výzkumu, a jako takové musí být pojímáno. „Antropologie města“ bere zřetel na atributy urbánní společnosti: velikost města, hustotu osídlení města, heterogenitu města, sociálně-prostorovou segregaci města, aj. Tyto atributy mají svůj podíl na prostý život obyvatel města.

---

³⁸ (Bitušíková 2003: 39)

Podle Ulfa Hannerze se urbánní antropologie má zabývat pouze focus přístupem. Cituji: „...v mnohých antropologických pracích je město studováno pouze jako locus. Zkoumá se např. etnicita a chudoba, ale to nejsou samozřejmě všechny jevy typické pro město“³⁹. Hannerz vidí locus pouze jako prostor měst, kde se uskutečňuje výzkum. Focus má být podle něho pojímán co nejširěji, jako cíl antropologického výzkumu.

Podobnou myšlenku obhájí i Irwin Press. Urbánní antropologie se podle něho nemá soustředit na jednotlivé subkultury města, které jsou tak vytrženy z historického, sociálního, kulturního a fyzického kontextu. Město nelze studovat jako stereotyp. Antropolog musí proniknout do podstaty města, studiem jednotlivých skupin a subkultur v širokém kontextu (city as context).

Pro potřeby předložené práce a výzkumu jsem vycházel z pojetí focusu od U. Hannerza. Cílem výzkumu je postihnout podstatu socialistického města, kde hlavní důraz je kladen na studium urbanizmu. Tato práce je pokusem o holistický nadhled na socialistickou urbanizaci v Jičíně.

Tak rovněž i pojetí locusu, výzkum jsem zaměřil na vybranou část města.

---

³⁹ (Hannerz 1980: 2-3)

5. Socialistická urbanizace

5.1. Definice pojmu urbanizace

Definice pojmu urbanizace je následující. Jedná se o proces koncentrace obyvatelstva do měst a s tím související změny kultury⁴⁰. Urbanistické teorie specifikují tuto definici ve dvou základních pojetích. V úzkém pojetí je urbanizace označení pro soustřeďování obyvatel do městských sídel. Široké pojetí naproti tomu pojímá urbanizaci jako mnohostranně sociálně-ekonomický proces vyznačující se stěhováním obyvatel do měst, růstem měst, změnami funkčního využití územní sídel, koncentrací městských druhů činnosti a výroby. Přičemž dochází ke vzniku nových forem a prostorových struktur osídlení a rozšíření městského způsobu života se specifickou strukturou styků, kulturou, systémem hodnotových orientací. Dodejme ještě, že míra urbanizace se dá vyjádřit jako podíl počtu obyvatel žijících ve městech oproti počtu obyvatel žijících v dané lokalitě.

Definici, kterou užívali teoretikové urbanismu během socialistické období, byla do jisté míry obdobná. Rozdíl se nacházel v metodologickém přístupu, kde byla za každou cenu ražena marxisticko-leninská, popřípadě vědeckotechnická ideologie s důrazem na dialektiku dějin. Např. sovětský teoretik urbanismu Boris S. Chorev⁴¹ definoval urbanizaci následovně: „Urbanizace je mnohostranný sociálně ekonomický a

---

⁴⁰ (Petrušek 1996: 673)

⁴¹ Ke konci 60. a na začátku 70. let vznikly v Sovětském svazu dvě zásadní skupiny plánovačů, urbanistů a teoretiků urbanismu, kteří se zkoumali rychlý růst měst. První skupina (tzv. liberálové) viděla rychlý růst urbanizace jako pozitivní stránku, důsledek vědeckotechnické revoluce. Pro druhou skupinu (tzv. konzervativci) byl rychlý růst měst nebezpečným jevem, který ohrožoval socialistické cíle. Tito konzervativci vycházeli z ortodoxního marxistického proudu. Mezi skupinu konzervativců patřil, i B. S. Chorev.

geografický proces. Je podmíněn dělbou práce mezi městem a venkovem. ...proces urbanizace je dialektickým a historickým jevem, zanikajícím s odumíráním staré dělby práce."⁴²

V Československu, podobně jako v jiných socialistických zemích střední a jihovýchodní Evropy, bylo k urbanizaci od konce 50. let 20. století přistupováno liberálněji. Architekt a urbanista Jiří Hrůza popisuje urbanizaci takto: „...bývá používána pro označení celého souboru procesů a rozvoje městského způsobu života. ...je to mnohostranný jev, který v období vědeckotechnické revoluce postupně zasahuje veškeré obyvatelstvo světa.“⁴³ Podobně smýšlí i sociolog Jiří Musil. „urbanizace je změna prostorových forem organizace společnosti.“⁴⁴ Tyto definice považuji za výchozí body pro moji práci, protože nejvíce vyhovují pojetí města jako celku (focus). Jsou zde rozlišeny sociálně-ekonomické, demografické a sídelně urbanistické stránky.

5.2. Vývoj socialistické urbanizace

Strategie městského rozvoje Československa byla zpočátku (od roku 1948 do konce 50. let. 20. století) určována sovětskou plánovací ideologií. Prvním krokem k „sovětizaci“ Československa bylo zřízení ústředně plánované direktivní ekonomiky, která začala modifikovat mnohé rysy urbanizačních procesů, zděděných z doby tržní ekonomiky⁴⁵. Dalším důležitým krokem v rámci „sovětizace“ byla změna v oblasti sekundárního sektoru ekonomiky. Důraz se kladl na masivní rozvoj těžkého a

---

⁴² (Hrůza 1977: 267)

⁴³ (Hrůza 1977: 267)

⁴⁴ (Musil 2001: 283)

⁴⁵ (Musil 2001: 283)

těžebního průmyslu. Předpokládalo se, že růst průmyslu povede ke zlepšení životních podmínek obyvatelstva. Cílem bylo vytvořit novou, harmonickou a kooperující společnost, s co nejmenší mírou společenských nerovností, což mělo vést k vytvoření „nového člověka“. Tento proces změny byl ovlivněn řadou ideologických motivů. Urbanistický vývoj se v tomto období zabýval otázkou, koncentrace a rozptylu sídel. Dodejme ještě tento fakt. Fázi socialistické transformace zahájili země střední a východní Evropy v rozdílných fázích vývoje hospodářství, urbanizace, technické a sociální infrastruktury. Československo (společně se Slovinskem a západními částmi Maďarska a Polska) se příliš nelišilo od průměru vývoje ostatních států západní Evropy.

Počátkem šedesátých let dvacátého století přicházejí českoslovenští urbanisté (podobně jako v jiných středo a východoevropských zemích) s novou urbanizační strategií, kterou urbanisté uplatnili při plánování sídelních soustav. Teoretickou základnou byla upravená Christallerova teorie⁴⁶ střediskových míst. Teoretické základy byly rozpracovány na tehdejší brněnském Ústavu architektury a územního plánování. Na nové koncepci se především podíleli následující architekti a urbanisté. V. Palla, V. Matoušek, J. Štván⁴⁷, aj. Východiskem nové strategie byla představa, vycházející z normativní zásady socialistického plánování, a to snížit, popřípadě eliminovat sociálně-ekonomické rozdíly oddělující jednotlivé územní jednotky. Tato koncepce eliminace probíhala ve dvou opatřeních. 1) rušením nejmenších průmyslových závodů

---

⁴⁶ Walter Christaller byl německý ekonom a geograf. Ve své práci *Die zentralen Orte in Süddeutschland* (1933) formuloval představu o zákonitostech rozmístění a vzájemného vztahu městských sídlišť. Cílem práce byla statická představa rovnoměrné hierarchické soustavy sídel. Počítal s koncepcí obsluhy území malými a většími tržními městy.

⁴⁷ (Hrůza 1965: 259)

a jejich slučováním a přemístováním do větších sídel. 2) rozšířením průmyslu ve středně velkých a malých městech. Toto byl výrazně sociální cíl, neboť se týkal všech obyvatel, bez ohledu na to, kde žijí⁴⁸. Výsledkem bylo vytvoření sítě střediskových sídlišť členěné do soustavy tří stupňů, která vycházela z rozvoje existujících aglomerací. Střediska místního významu, střediska obvodního významu a střediska oblastního významu.

Do středisek místního významu spadala venkovská osídlení, jejichž význam byl dán v minulosti nějakou nadmístní funkcí. Např. sídlem panství, farním obvodem, soudním obvodem, na Slovenskou obvodem notoriátu, apod. Počet obyvatel střediska místního významu byl stanoven v rozmezí 1 500-2 000. Dohromady s ostatními obcemi ve spádovém území 6-8 kilometrů⁴⁹ (případně i víc) měl dosahovat 3 000-6 000 obyvatel⁵⁰. Tato střediska měla obyvatelům zajišťovat základní osobní a společenské potřeby. Počet těchto středisek byl stanoven na 1 700.

Druhým stupněm byla střediska obvodního významu. Ve většině případů se jednalo o sídla bývalých okresních měst a další středně velká města. Počet obyvatel středisek obvodního významu se pohyboval mezi 30 000-80 000, se spádovou oblastí do 15 kilometrů⁵¹ mělo středisko mít minimálně 50 000 obyvatel. Tato města měla mít úplný standart občanské vybavenosti a v blízké budoucnosti se sem měla soustřeďovat průmyslová výroba. Tato střediska měla pokud možno rovnoměrně pokrýt celé území Československa. V praxi se však ukázalo, že

---

⁴⁸(Musil 2002: 267)

⁴⁹(Hrůza 1965: 259)

⁵⁰ Čísla o velikosti jednotlivých středisek v reálu často neodpovídala skutečnému stavu.

⁵¹(Hrůza 1965: 260)

takových měst, která by měla splňovat veškeré limity, byl nedostatek, a proto bylo z některých požadavků splněno. Po redukci byl počet těchto středisek stanoven na 173.

Třetí skupinu tvořila střediska oblastního významu, tedy všechna bývalá krajská města. Ta měla zajistit obyvatelům vlastního střediska i obyvatelům širších územních celků nejvyšší typy vybavenosti. Spadový obvod byl stanoven na 40 kilometrů⁵². Počet těchto středisek i s Prahou činil 20.

Nová urbanizační strategie střediskových míst se stala podkladem pro usnesení vlády ČSSR č. 283 z roku 1971⁵³, která ho dlouhodobě aplikovala k řízení vývoje osídlení prostřednictvím výrobních a nevýrobních investic⁵⁴. Předpokládalo se, že velká část bytové výstavby se uskuteční v obvodních a oblastních střediscích.

V 70. letech 20. století se provedla statistická analýza střediskových míst⁵⁵. Výsledky byly překvapující. Ukázalo se, že ve většině případů, zvolená střediska místního významu rostla pomaleji, než se předpokládalo. Naopak města, která nebyla označena místními středisky, rostla daleko rychleji. Spontánní a nepředvídaný vývoj sídel se ukázal, i ve státě s centrálním plánováním běžný⁵⁶. Na základě tohoto zjištění vznikla nová koncepce řízené urbanizace. Struktura střediskových sídel zůstala zachována, ale faktor rozvoje měst se už neřídil sociálními potřebami obyvatel, nýbrž výrobní funkcí sídel. V období 1971 - 1975 zpracoval Terplan (organizace zaměřená na regionální zaměření), na základě

---

⁵² (Hrůza 1965: 260)

⁵³ (Musil 2002: 267)

⁵⁴ (Musil 2002: 267)

⁵⁵ Se statickým zápisem střediskových míst při sčítání lidu se začalo až v roce 1980.

⁵⁶ (Musil 2002:268)

usnesení vlády z roku 1971, upravenou koncepci řízené urbanizace na základě střediskové soustavy, přičemž důraz byl kladen na koncentraci obyvatelstva a společenských aktivit do měst⁵⁷.

Osmdesátá léta dvacátého století nepřinesla již nic novátorského v řízené urbanizaci. Avšak posledních třicet let plánovaného vývoje měst v Československu sebou přineslo celou řadu společenských prvků, na které bylo třeba reagovat. Jednalo se: a) ekonomické reformy, jež vedly se snížení role centrálního plánování a růstu ekonomické decentralizace, b) neobyčejně rychlý nárůst městského obyvatelstva, c) růstu terciárního sektoru ekonomiky, d) stagnace starých průmyslových oblastí (metalurgie a těžební průmysl) a e) vytváření vnitřních periférií⁵⁸.

5.3. Vývoj městského obyvatelstva v českých zemích během socialismu

Oproti většině ostatních států střední a východní Evropy, kde nárůst městského obyvatelstva proběhl v prvních 10-15 letech, tj. v letech 1950-1960, dosáhlo ČSR (ČSSR)⁵⁹ největšího nárůstu městského obyvatelstva⁶⁰ během sedmdesátých let dvacátého století. Toto pomalé tempo urbanizace bylo dáno celou řadou faktorů. Demografové a urbanisté se shodují na dvou zásadních. Za prvé se jednalo o více či méně plánovitou migraci obyvatelstva do pohraničí (z větší části do venkovských oblastí), z kterého bylo v poválečných letech

---

⁵⁷ (Musil 2002: 269)

⁵⁸ (Musil 2002: 288)

⁵⁹ Níže uvedené číselné údaje (v této podkapitole) platí pouze pro české země bez započítání údajů ze Slovenska

⁶⁰ Platí pro města s počtem obyvatel vyšším jak 10 000.

odsunuto zhruba 3 milionů Němců. Druhým faktorem byla industrializace Slovenka, při kterých se přesouvaly investice z českých měst na slovenská. Mezi další faktory může započítat např. migrační vlny obyvatelstva, vzniklé s organizovanými nábory pracovních sil. V padesátých letech dvacátého století proběhla organizovaná migrační vlna na Ostravsko a Karvinsko, která pokračovala v menší míře i v letech šedesátých. V 50. a 60. letech 20. století takto získaly obyvatelstvo některé okresy v severozápadních a západních Čechách, dále také Příbram, Kladno a Pardubice. V šedesátých a sedmdesátých letech proběhla migrační vlna na Mělnicko a Českolipsko. V 80. letech získal takto obyvatele Mělník. Dalším faktorem, který do určité determinoval urbanizaci, byla samotná bytová výstavba ve městech. V průběhu šedesátých se postavilo 578 000⁶¹ nových bytů, v letech 1971-1980 to bylo už 821 000⁶² bytů a v 80. letech bylo postaveno 547 300 bytů, tedy zhruba o třetinu méně⁶³ než v sedmdesátých letech. Bytová výstavba se v růstu měst s 10 000 a více obyvateli, odrazila takto. Největší rozvoje dosáhla tato města v období 1970-1980, kdy se jejich počet zvýšil o 1 346 000 obyvatel⁶⁴. Po roce 1980 se růst těchto sídel zpomalil. Mezi roky 1980-1987 města vzrostla pouze o 263 000 obyvatel. Toto zpomalení měla za následek řada faktorů. Sociolog J. Musil uvádí za nejdůležitější faktory tyto. 1) míra urbanizace České republiky byla značně vysoká,

---

⁶¹ (Musil 2002: 238)

⁶² (Musil 2002: 238)

⁶³ (Musil 2002: 237)

⁶⁴(Musil 2002: 237)

blížila se stupni nasycení⁶⁵. 2) výrazné snížení bytové výstavby⁶⁶.

Poněkud jiného výsledku v urbanizaci ČSR (ČSSR) dosáhneme, pokud sem započteme i ta sídla označovaná za malá města, tj. obce s více jak 2 000 obyvateli (podle tehdejších statistických měřítek). V roce 1960 byla zavedena statistická klasifikace obcí, které se členily těchto 5 kategorií: krajská a okresní města (71 obcí), ostatní města (99), malá města (183), aglomerované obce (104) a venkovské obce (8 269 obcí). Za města byly považovány obce prvních čtyř kategorií. Při sčítání se mezi města řadilo 457 sídel, což bylo 5,2% z počtu obcí. Žilo v nich 5,228 milionu obyvatel. Míru městského obyvatelstva tvořil nadpoloviční podíl ze všech obyvatel, 55%⁶⁷.

Při sčítání v roce 1970 byla použita obdobná klasifikace, vymezení jednotlivých kategorií bylo však dosti výrazně pozměněno. Obce se členily do sedmi kategorií: statutární města (4), krajská města (3), ostatní okresní města (64), ostatní města (154), obce městského typu (181), obce v městských aglomeracích (196), ostatní obce (6 909). Za města se považovaly obce prvních šesti kategorií, což bylo 602 sídel, 8,0% ze všech obcí. Žilo v nich 6,088 milionu obyvatel. Míra urbanizace byla 62,1% z celkového počtu⁶⁸.

V roce 1980 byla vypracována nová klasifikace, která zdůrazňovala střediskovou funkci sídel. Obce se členily do

---

⁶⁵ (Musil 2002: 237)

⁶⁶ (Musil 2002: 239)

⁶⁷ číselné údaje převzaty z WWW: < http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/o/4120-03-casova_rada_1961_2001-2__rozmisteni_obyvatelstva Český statistický úřad energie [online].c2006, [cit. 2006-12-2]

⁶⁸ číselné údaje převzaty z WWW: < http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/o/4120-03-casova_rada_1961_2001-2__rozmisteni_obyvatelstva Český statistický úřad energie [online].c2006, [cit. 2006-12-2]

sedmi kategorií: statutární města (4), krajská města (3), ostatní okresní města (64), ostatní města (154), obce městského typu (181), obce v městských aglomeracích (196), ostatní obce (6 909). Za města se považovaly obce prvních šesti kategorií, 345 sídel, což bylo 7,2 % ze všech obcí, ve kterých žilo 6,769 milionu obyvatel, což bylo 66% obyvatel republiky⁶⁹.

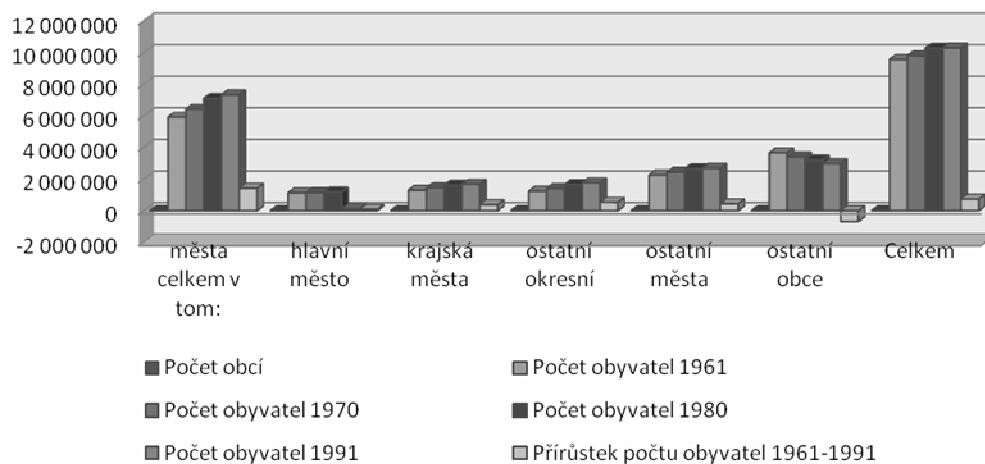
V roce 1991 se klasifikace měst mírně pozměnila (v návaznosti na zrušení krajských článků řízení). Byla použita i při sčítání v roce 1991 s těmito výsledky: hlavní město (1), statutární města (13), ostatní okresní města (58), ostatní města (276) a ostatní obce (5 420). Za města bylo uznáno 348 sídel, které tvořili 6,0% ze všech obcí. Žilo v nich 6,976 milionu obyvatel, což bylo 67,7% obyvatelstva⁷⁰.

---

⁶⁹ číselné údaje převzaty z WWW: < http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/o/4120-03-casova_rada_1961_2001-2___rozmisteni_obyvatelstva Český statistický úřad energie [online].c2006, [cit. 2006-12-2]

⁷⁰ číselné údaje převzaty z WWW: < http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/o/4120-03-casova_rada_1961_2001-2___rozmisteni_obyvatelstva Český statistický úřad energie [online].c2006, [cit. 2006-12-2]

Graf č. 1 Počty měst a ostatních obcí a obyvatelstva v nich podle typu obce v letech 1961-1991

[Chudoba 2008]

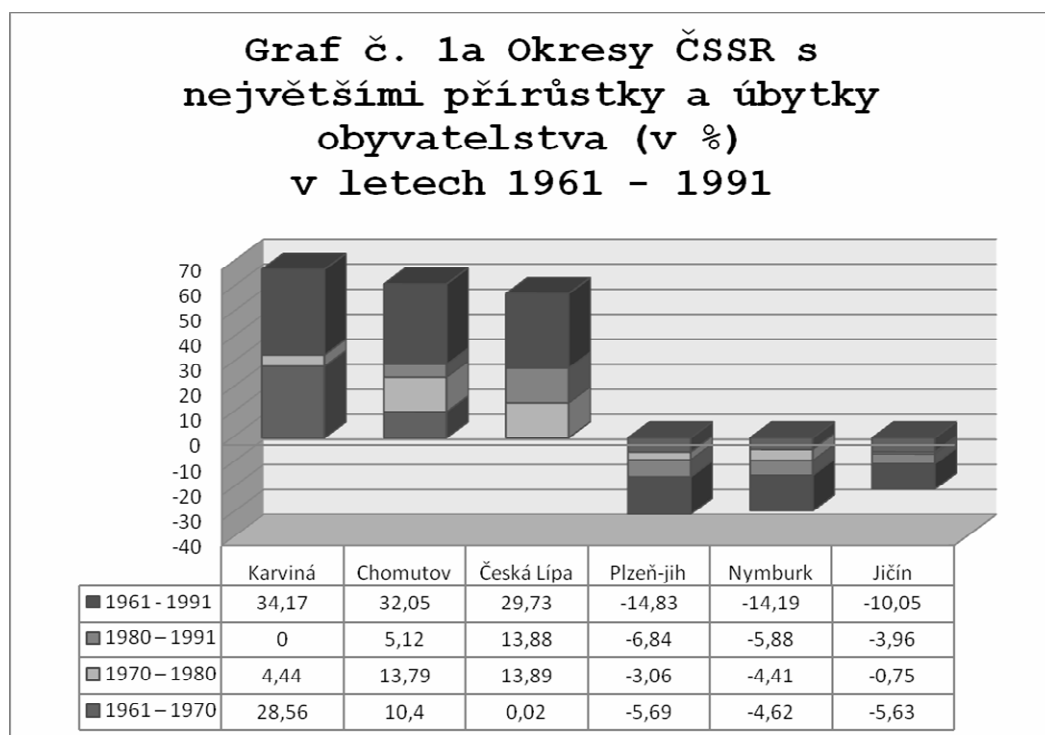
Jak můžeme vidět z grafu č. 1, růst počtu městského obyvatelstva v období socialismu neustále stoupal. Za třicet let se zvýšil téměř o jednu čtvrtinu, o 24%. Tento růst platí obecně pro všechna města, ale jeho intenzita je už pro jednotlivé typy měst rozdílná. V období mezi roky 1950-1980 rostla nejrychleji malá a středně velká města, ostatní okresní o 43% a krajská města o 29,3%. Výrazně byl přibrzděn růst velkoměst, Praha o 7,2%, Toto je jeden z nejdůležitějších specifických projevů urbanizační procesů v českých zemích za socialismu⁷¹.

Migrační vlny obyvatelstva společně s plánovanou výstavbou měst a stagnací některých průmyslových odvětví (převážně

⁷¹(Musil 2002: 239)

těžký a těžební průmysl v 80. letech 20. století) měly za následek vylidňování některých okresů. Došlo ke vzniku vnitřních periferií (viz. graf č. 1a) ve vnitrozemí republiky. Celý pás vnitřních periferií se nacházel v okolí Středočeského kraje.

[Chudoba 2008]

6. Charakteristika zkoumané oblasti

Jičínský okres⁷² o rozloze 886,61 km² se rozkládá ve východních Čechách v Královéhradeckém kraji. Jeho sídlem je město Jičín. Počet obyvatel okresu je 77 104 obyvatel⁷³, hustota zalidnění je 87 obyvatel na 1 km². V okrese je 111 obcí, z toho 7 měst. Ve městech žije 57,54 procent obyvatel (další demografické údaje viz tabulka č. 1).

V rámci kraje sousedí na východě s okresem Trutnov a na jihu s okresem Hradec Králové. Dále hraničí na jihozápadě s okresem Nymburk a na západě s okresem Mladá Boleslav Středočeského kraje na severu s okresem Semily Libereckého kraje.

Tab. č. 1 Další demografické údaje k okresu Jičín k 30. červnu 2005

Popis	Celkem	Ženy	Muži
počet obyvatel	77 104	39 318	37 786
průměrný věk	40,3	42,0	38,6

[<http://www.czso.cz>]

Po stránce geografické je okres charakterizován bohatou členitostí, různorodostí a pestrostí povrchových změn. Leží

⁷² Okresní úřady na území České republiky skočily svoji činnost ke dni 31. prosince 2002 v rámci druhé fáze reformy územní správy. Od 1. ledna 2003 představují okresy pouze územní obvody policie, soudů, některých jiných státních institucí a používají se jako statistická jednotka.

⁷³ k 30. červnu 2005

na rozhraní roviny a hor. Nadmořská výška se pohybuje od 218 m do 608 m. Na severovýchodě od Jičína se rozprostírá krajina nazvaná Český ráj, zde se nalézají Prachovské skály. Tato část je velmi významnou turistickou oblastí. Jičínský okres se zvedá z polabské nížiny do zvlněné roviny a pískovcových plošin nad 30 m n. m., pak náhle stoupá o 300 m do krkonošského podhůří.

Město Jičín leží na rozhraní Podkrkonoší a Polabí na řece Cidlině. Kolem se rozkládá zemědělský kraj, lemovaný na severu kopci Tábořem, Bradlecelem a Kumburkem, na jihu Velišem, na západě zalesněnými vrcholky Prachovských skal a na východě prvními vlnami hořických Chlumů. Uprostřed tohoto území v těsném sousedství města se zvedá kopec Zebín.

6.1. Historické pozadí a urbanistický vývoj Jičína do roku 1948

První osídlení můžeme, dle archeologických nálezů doložit již v pozdním paleolitu (10 000–8 000 př. n. l.). Daleko více nálezů pochází z období neolitu (6 000–4 000 př. n. l.). Na Jičínsku se z neolitu dochovaly pozůstatky kamenných nástrojů. Další nálezy pocházejí z mladší doby bronzové (13.–4. století př. n. l.). Jedná se o pozůstatky hradišť, a zbytky bronzových artefaktů kultury popelnicových polí. Příslušníci této kultury zde zůstali až do začátku našeho letopočtu.

Ve 3. stol. bylo území Jičínska osídleno Kelty. Po nich zde zůstala hradiště a byly také objeveny hroby s posmrtnou výbavou.

Asi ve 4. až 6. století n. l. pronikly mezi Krkonoše a Orlickými horami východní Charváti a osídlili celé Hradecko. Jen zbylá mohylová pole naznačují polohu původních osad

(Lháň, Nadslav). Po tomto slovanském osídlení zůstalo v Prachovských skalách opevněné sídlo

V 9. století lze už stopovat první počátky feudalismu: byla zbudována opevněná hradiště v Prachovských skalách⁷⁴, u Češova, nad Ostroměří. Zprvu sice jako útočiště kmene a tržní místa, ale také jako sídlo vojvody a jeho zbrojné družiny

Na konci 10. století spravoval východní Čechy rod Slavníkovců. Jičínsko a Pocištiní leželo samozřejmě ve sféře přímého slavníkovského vlivu.

Rodové společenské zřízení od 11. století rychle ustupovalo feudálnímu. Načeratici dostali sever Jičínska. Jih za Cidlinou od vsi Veliše až k Vysokému Veselí zůstal knížeti jako zboží zvané Jičín. Středem tohoto komorního panství byl dřevěný dvorec Jičín v dnešním Starém Místě. První zmínka o Jičínsku pochází z 12. stol. Jedná se o zakládací listinu strahovského kláštera ze čtyřicátých let, ve které jsou zapsány dary pražskému biskupu Janu I. Z východních Čech je mezi nimi i velišské panství.

Sídlo (původně vesnice) Jičín bylo pravděpodobně založeno na konci 13. století, původně bylo založeno na území dnešního Starého místa, v podhradí Veliše. První zmínka o městě Jičínu pochází z 1. srpna 1293. Dochovala se v listině královny Guty (Jitky)⁷⁵, manželky Václava II. Kdo však založil samotné město, a kdy se nedochovalo. Vlastníkem jičínského panství do roku 1297 byl král Václav II. Po smrti královny Guty získali jičínské panství Načeratici Lévovi z Brady, který chtěl Jičína přestavět na město, ale problémy s nedostatkem vody a nevhodný terén, donutily obyvatele město přestěhovat asi 2 km severněji na nové místo, které bylo i lépe chráněno řekou

---

⁷⁴ s rozlohou 5 km²

⁷⁵ Od královny se patrně odvozuje dnešní název města, Jitčín, či Jitčín dvůr

Cidlinou. Město bylo založeno podle přesného plánu, pravidelné obdélníkové náměstí bylo obklopeno dřevěným opevněním, baštou a příkopem.

K osídlení města byli povoláni osadníci z okolních měst a vesnic. Protože město leželo v uzlu obchodních cest, rozvíjelo se dobře řemesla a obchod. V polovině 14. století získal Jičín znak od Beneše z Vartemberka, jednalo se o půlený štít nad městskou bránou.

Větší požáry ve městě daly podnět ke zděné výstavbě. U většiny domů na náměstí jsou zachovány gotické zděné sklepy z konce 15. století. V té době vzniklo zděné opevnění města s baštami a třemi městskými bránami. Z bran zůstala už jen brána Valdická, která tvoří známou siluetu města.

V 16. století se Jičín změnil v renesanční zděné město, na severní straně náměstí byl postaven trčkovský palác. Rodu Smiřických, kteří přišli po rodu Trčků, patřilo město jen krátké období před třicetiletou válkou. 1. února 1620 otřásl městem velký výbuch, byla zničena část zámku na náměstí⁷⁶. Po bitvě na Bílé hoře získal město vévoda Albrecht z Valdštejna a učinil jej centrem frýdlatnského panství. V jihovýchodním rohu byl přestavěn a rozšířen zámek a postaven nový farní kostel sv. Jakuba Většího. Starý gotický kostel svatého Ignáce z Loyoly převzali jezuité, pro ně byla také postavena kolej a gymnázium. Kolem roku 1624 se zakládá Nové Město podle jednotného plánu s obdélníkovým náměstím. Ve Valdicích byl vybudován kartuziánský klášter a kostel. Během správy Valdštejna nastal ve městě do té doby největší stavební rozvoj⁷⁷. Nový urbanistický záměr valdštejnského architekta N.

---

⁷⁶ Dodnes se přesně neví, kdo výbuch způsobil, Eliška Smiřická, či opilí vojáci

⁷⁷ V průběhu Valdštejn využil své authority, a v průběhu třicetileté války zabezpečil frýdlatnské panství, pro toto území se vžil název terra felix-šťastná země

Sebregondiho doplnilo i řešení okolní krajiny, z něhož se dochovala část projektovaného lipového stromořadí, ukončeného letohrádkem s lodžii a čestným dvorem. Historické jádro města je dodnes jediným zástupcem jednotně řízené raně barokní výstavby města. Jičín se dostal do popředí dějin, a stal se centrem politického, kulturního a hospodářského života⁷⁸. Po Valdštejnově zavraždění v Chebu v roce 1634 se Jičín stává opět provinčním městem. Několikrát byl vydrancován švédskými, ale i císařskými vojáky. Jen na Jičínsku bylo na desítky vypálených vsí a v některých se už život neobnovil a zanikly docela.

Jezuitské školství představovalo pokrokové metody vyučování a v jičínské koleji působila vedle Balbína řada výjimečných osobností.

Za vlády Marie Terezie a Josefa II. dochází k poněmčování obyvatelstva. Mimořádný byl význam zemědělské a textilní výroby, která v životě Jičínska zaujímala důležité místo.

Město se zvolna začalo měnit ve středisko úřadů a škol, došlo k přílivu obyvatel a intenzivní stavební činnosti. V roce 1754 byla v Jičíně zřízena pošta, v roce 1776 měl Jičín stálou vojenskou posádku. Po revizi krajského zřízení byl v roce 1784 přemístěn do Jičína krajský úřad.

Roku 1800 byl Jičín již zcela pod německým jazykovým vlivem. Roku 1813 se stal Jičín místem důležitého diplomatického jednání, kterému byl přítomen císař František I. V konferenční síni zámku byl učiněn první krok k rakousko-pruské koalici, která rozhodla o Napoleonově pádu.

V 19. století vzniklo v Jičíně obrozenecké hnutí. V druhé polovině 19. století došlo k výraznému rozšíření města. Po

---

⁷⁸ Za období vlády Valdštejna bylo jeho panství nazýváno Terra felix (šťastná země), zatímco ostatní území byla drancována během třicetileté války, frýdlantské panství zažívalo období klidu

skončení prusko-rakouské války v roce 1866, která se přímo dotkla města i nejbližšího okolí, zaznamenal Jičín značný stavební ruch, zejména na Valdickém předměstí. V té době vyrostlo více než 300 novorenesančních domů. Dostavěna byla reálka, nová budova gymnázia, učitelský ústav, Dům Palackého, hotel U města Hamburku, měšťanské školy a další veřejné stavby.

V roce 1888 byla v Jičíně bratry Knotkovými založena továrna na zemědělské stroje. Dále se také zasloužili o vznik Hospodářské, lesní a průmyslové jednoty, zimní hospodářské školy. František Knotek se stal členem městské rady a v letech 1903 - 1907 byl zvolen starostou Jičina. V této době se zasadil o postavení městské plynárny, zřízení městského plynového osvětlení, městského vodovodu a nové kanalizace.

Došlo i k rozvoji společenského života a vzniku měšťanských spolků. Jsou to např. Tělocvičná jednota Sokol, sbor hasičů, spolek ostrostřelců i Muzejní spolek, předchůdce dnešního muzea.

Do první světové přibylo více než 100 nových domů, většinou projektovaných a stavěných místními staviteli. Výjimku tvoří dvě vily na Holínském předměstí, které byly postaveny podle projektů významných architektů P. Janáka a D. Jurkoviče.

Období mezi dvěma světovými válkami znamenala pro Jičín další etapu stavebního rozvoje. V roce 1920 byl vypracován zastavovací plán projektovaný Čeněkem Musilem. Na jeho základě byla postavena vilová čtvrť Čeřov, kterou rozdělil soustavou čtvrcíhových a radiálních ulic respektující svahový terén. Plán byl respektován i při další výstavbě města. Dalšími Musilovými stavbami byly: Studentský dům, hospodyňská škola,

hotel Slávia, komplex nemocnice, obchodní akademie, živnostenská škola, budova dnešního městského úřadu a další.

Urbánní vývoj Jičína do roku 1948 můžeme rozdělit do čtyř základních etap. Do první etapy spadá vývoj města od jeho založení (konec 13. Stol.) do 20. let 17. století. Stavební rozvoj byl rozvíjen především v dnešním historickém jádru města. Druhá etapa zahrnuje výstavbu Jičína pod vládou Albrechta z Valdštejna, který dal město rozšířit směrem do polních oblastí, vzniká Nové města podle jednotného plánu s obdélníkovým náměstím, město se pomalu rozšiřuje i mimo dnešní Staré město. Dále nechal Albrecht urbanisticky sladit okolní krajinu. Ve třetí etapě, od poloviny sedmnáctého století do dvacátých let 20. Století, se město postupně rozšiřuje. Největšího rozvoje dosáhlo město od druhé poloviny devatenáctého století. Rozvoj zemědělství a průmyslové výroby měli vliv na zvýšenou migraci okolních obyvatel do města. V roce 1850 bydlelo ve městě 4 377 obyvatel, v roce 1890 se počet téměř zdvojnásobil na 8 457 a v roce 1910 na 10 192 obyvatel. Tento rychlý nárůst se odrazil ve stavebním rozvoji města. Město se již dělilo na Staré město, Valdické předměstí, Pražské předměstí s Jarošovem a Nové město. Do první světové války vzniklo Holínské předměstí.

Poslední fází je meziválečném období a období po druhé světové válce do roku 1948. Pokračovala výstavba jak obytných tak i užitkových objektů. Ve 20. a 30. letech působil v Jičíně architekt Č. Musil, který po období Valdštejna ovlivnil obraz města. Demografický vývoj města vypadal následovně. V roce 1920 žilo v Jičíně 10 486 obyvatel, tedy přibližně stejně jako před začátkem první světové války. Rokem 1930 se počet obyvatel zvýšil na 10 995 a v roce 1940

žilo v Jičíně 12 500 obyvatel. Ke konci války, v roce 1944, činil počet obyvatel 12 550. V letech 1945-1947 došlo k nucenému odsunu německého obyvatelstva a počet obyvatel Jičína se tak klesl. V roce 1947 jich bylo 10 665.

Z hospodářského a ekonomického hlediska bylo město Jičín a jeho blízké okolí převážně zemědělskou oblastí. Řada drobných zemědělců a zahradníků měla své pole, sady, zahrady a luka v tehdejších okrajových částech města. Jedna část zemědělských usedlostí s polnostmi byla soustředěna na Novém městě. Konkrétně západně, jižně a východně od Lidického náměstí. Druhá část se nacházela na Valdickém předměstí, dnešní sídlišťě v Lipách. Třetí část se nacházela nedaleko centra města v místech dnešního autobusového nádraží. Čtvrtá byla soustředěna na Holínském předměstí.

Další formou podnikání v období první republiky bylo družstevnictví. Po skončení první světové války vznikly Rolnické družstevní podniky (1918) za účelem výkupu obilí a jiných zemědělských produktů a vybavováním zemědělců pro jejich činnost. Rovněž zde byla zastoupena řada drobných obchodníků a řemeslníků.

Jediným velkým podnikem zde byla firma Knotek a spol., která se zaměřovala především na výrobu zemědělských strojů. V roce 1938 měla firma 800 zaměstnanců.

7. Socialistická urbanizace Jičína ve focus přístupu

Socialistickou urbanizaci Jičína můžeme rozdělit do dvou základních fází. První spadá od konce čtyřicátých let do konce padesátých let dvacátého století. Druhá fáze probíhala v letech 1960-1989. V obou těchto fázích probíhala sociálně-ekonomická transformace ovšem s rozdílnými prioritami.

Od roku 1948 do konce padesátých let probíhala první fáze urbanizace Jičína podobně jako v jiných městech Československa pod vlivem „sovětizace“.

Pro „sovětizaci“ byla prioritou industrializace. Finanční zdroje směřovaly do průmyslu, na rozdíl od bydlení a infrastruktury. K tomu docházelo v době, kdy v Československu rychle rostl počet obyvatel domácností. Rozsah bytové výstavby⁷⁹ nepokrýval ani potřeby reprodukce, natož stoupajícího růstu migrantů do měst. Tím byl přibrzděn růst měst. I v Jičíně byla situace v prvním desetiletí označena za krizovou: *„...bytová situace se oproti loňsku nikterak nezlepšila. Počet žadatelů o byt stále vzrůstal, takže koncem roku překročil číslo 900. Vyřizování bytových náležitostí patřilo nadále mezi nejobtížnější záležitosti MNV.“*⁸⁰

Dalším krokem „sovětizace“ bylo znárodnování nájemních domů a redistribuce bytů. Ve městě byla znárodněna většina nájemních domů. Dále došlo k redistribuci zděděného bytového fondu, kde velké obytné jednotky (domy a byty) byly rozděleny na více bytů: *„My sme tady měli nájemníka. Sem se voženil a nemoh sem se do bytu vůbec dostat. Nemoh sem nájemníka dostat*

---

⁷⁹ (Musil 2001: 283)

⁸⁰ Kronika města Jičína 1952

ven, přesto sem bydlel ve vlastním," komentuje jeden z respondentů⁸¹. Tato redistribuce se projevovala po celém městě. Např. v roce 1953: „...zabráno nebo rozděleno 140 nadměrných bytů.“⁸²

Vláda v tomto období schválila právní normy, které umožňovaly městskému národnímu výboru regulovat bytový systém. A v neposlední řadě došlo k znárodnění drobných obchodů, řemesel a služeb: „V tom 48 roce, přišlo tady to znárodnování a rušení tédlechtech obchodů tak otce musel tady krám zavřít a pan Halných mi taky říkal, at' si seženu něký zaměstnání, já tě nevyhazuju, ale zboží nám nedodávaj, práce není, já to budu muset zavřít,“ vzpomíná pamětník⁸³. O znárodnování, pouze sporadicky, se zmiňuje i kronikář města: „Koželužna Františka Fridricha byla znárodněna.“⁸⁴

Toto první desetiletí socialistické urbanizace mělo na město následující dopad. Zpomalení růstu městského obyvatelstva. Ročně se postavilo pouze několik desítek nových bytů (v průměru 40 -50, od roku 1955 do roku 1959 se výstavba nových bytů pohybovala v řádu jedné stovky), které ovšem neuspokojili poptávku. Např. v roce 1948 byla dokončena stavba tří nových třípatrových domů: „...dokončení stavby tří činžovních domů pro vojenské gážisty na nábřeží na rohu ulice Šírový. (od roku 1949 ulice Ruská) Stavba byla započata v roce 1940, načež byla přerušena a teprve nyní mohla býti dokončena. V domech bylo celkem 29 bytových jednotek, které znamenaly aspoň částečné ulehčení bytové krize.“⁸⁵ Ve stejném

---

⁸¹ Rozhovor č. 22 – J. Š.

⁸² Kronika města Jičína 1953

⁸³ Rozhovor č. 22 – J. Š.

⁸⁴ Kronika města Jičína rok 1948, s. 105

⁸⁵ Kronika města Jičína rok 1948, s. 89

roce dostavil n.p. Agrostroj dva podnikové dvoupatrové činžovní domy č.p. 30a a 30b v ulici Polní (později Karla Vika pro své zaměstnance. Domy měli 18 bytů. V roce 1948 měl Jičín 10 730 obyvatel. Na konci roku 1960 jich bylo 11 679. Oproti tomu silně narostl počet zaměstnanců n.p. Agrostroj Jičín. V roce 1948 to bylo 1 107 zaměstnanců a v roce 1960 již 3 115.

V letech 1958-1960 byl ve Státním projektovém ústavu Stavoprojekt Hradec Králové vypracován směrný plán, který se stal podkladem pro novou bytovou výstavbu města. V roce 1974 byl revidován. Druhá fáze urbanizace Jičína probíhá s důrazem na sociální stránku města. Což je především zrychlení a zlepšení bytové výstavby a infrastruktury.

Základnou pro novou bytovou výstavbu se stala sídliště, která vznikla na okraji města. Stavělo se především na neobydlených oblastech polí a zahrad, výjimku tvoří bytová zástavba na Novém městě Sever, kde došlo k asanaci většiny zemědělských usedlostí. Tímto urbanistickým zásahem došlo k deagrarizaci města. V šedesátých letech byl růst výstavby pozvolný, k prudkému nárůstu došlo až v 70. a 80. letech.

Výstavba sídlišť měla rychle uspokojit poptávku po bytech způsobenou vzrůstajícím počtem obyvatel Jičína. Od začátku šedesátých let do konce osmdesátých let vznikly dvě sídliště Husovo I. a Husovo II. na severovýchodním okraji města na Valdickém předměstí (podrobněji následující kapitola). Jižní okraj města, Nové město se začalo zastavovat a přestavovat od konce padesátých let do konce osmdesátých let, sídliště Nové město Jih a Nové město Sever. Bytová výstavba sídlištního charakteru rovněž probíhala na severovýchodním okraji Jičína na Holínském předměstí. Zde se začalo s výstavbou od

sedmdesátých let. Výstavbě na Valdickém předměstí se věnuji v následující kapitole. V tomto období se upustilo od masivního prosazování industrializace a část finanční zdrojů se přesunula do sociálního sektoru sídel. Jičín byl označen střediskem druhého stupně v rámci střediskové strategie.

Nyní se seznámíme podrobněji s projevy urbanizace v jednotlivých částech města. Snad nejvíce se změnil obraz Nového města. Pokud budeme na urbánní změny pohlížet jako na celek, dostaneme obraz obdélníku, jehož severní část ohraničuje Lidické náměstí a ulice Příčná (dříve Koželužská). Východní část vymezuje ulice Pod Koželuhy a ulice Přátelství, jižní část ulice Pražská a západní část uzavírá Poděbradova. V severní a jižní části došlo k výstavbě panelových domů. Střední část pomyslného obdélníku byla zastavěna vícepodlažními cihlovými domy a rodinnými a řadovými domky. Jižní část Lidického náměstí byla zastavěna pěti osmipodlažními panelovými domy a samoobslužnou prodejnou. Výstavba byla dokončena v roce 1971: *„Tam byla nejdříve pekárna, pekař Brož. Co je teď lékárna. A ty Žďánskýho byly vykoupeny, tam se měli právě stavět ty paneláky. Tady jinak v rohu byla kovárna a malý baráčky, tři, čtyři“*⁸⁶, vzpomíná pamětník. Další výstavba panelových a cihlových domů lemuje celou východní část pomyslného obdélníku, v ulicích Pod Koželuhy a Přátelství došlo k nové výstavbě v průběhu šedesátých až osmdesátých let. Další část výstavby panelovými domy došlo v okolí ulice Na Jihu, jižní část obdélníku. Výstavba proběhla v osmdesátých letech. Téměř celá výstavba nového města probíhala především na vykoupených nebo znárodněných polnostech: *„To Nové město vypadalo. Jak tady je*

---

⁸⁶ Rozhovor č. 22. J Š.

zahradnictví, tak tady byly luka a za tou čtvrtí se táhla pole k Čejkovicům. Zahradník Veleba měl tady pole. Potom jak je školka, to bylo nákejch Palcovo. U zahradnictví byly Netopilovi a za ním Heršálkovi. To byly hospodářství. Ty Netopilovi měli na Vrchách pole. A za hřbitovem byla pole. A u letišťe luka. To se táhlo až k Vostružnu. Tady byl ještě pak nákej hospodář s kravkami, nákej Rytíř."⁸⁷ Rodinné a cihlové domy vznikly v průběhu 60.-70. let.

Další čtvrtí, kde došlo k urbánním změnám, které změnilly obraz Jičína, bylo Holínské předměstí. Také zde se stavělo na polnostech a zahradách: „Koncem 60. let se tady začalo se stavět. Včetně bytovek. Já bydlím v jedný a tam bylo předtím Lukešova zahradnictví. V tom zahradnictví se to všechno postavilo. Tady byly pole luka. Několik zahradníku tady bylo. Lukeš byl v Prachovský ulici, co je Dentál tam byl Machačka. To byli soukromý zahradníci a pak to dopadlo tak, že na jejich zahradnictvích se postavili bytovky. Jim to vyvlastnili, znárodnili. Vybrali to jako stavební parcely a uděali se tam tři ulice dozadu. To je úplně nový."⁸⁸ Na to vzpomíná i další pamětnice: „Když sme se sem přistěhovali v roce 1965, to je vidět i podle tý výstavby, byla celá Koněvova ulice. Pak se vedle nás postavily tyhle dva domy. Se začali stavět další domy a ta benzínová pumpa. Naproti stáli jenom jeden dům. Pak si matně vzpomínám, že ty další se postavily postupně dozadu přistavovaly."⁸⁹ Nová zástavba na Holínském předměstí má tvar čtvrtkruhu. Vznikala od konce šedesátých let do sedmdesátých let. Stavěli se zde především rodinné domky a pětipodlažní cihlové domy. I zde vznikla záhy

---

⁸⁷ Rozhovor č. 22. J Š.

⁸⁸ Rozhovor č. 25 M. D.

⁸⁹ rozhovor č. 23 K. K.

po dokončení prvních domů samoobsluha v akci Z: „*támdle u nás byla nejmladší samoobsluha, ta se postavila v roce 71*“⁹⁰

Koncem padesátých let vzniká rovněž podrobný územní plán historického jádra města, na jehož základě dochází k regeneraci historického Starého města.

Jedinečná zachovalost raně barokního náměstí a dalších historicky kulturních památek Starého města vedlo k tomu, že bylo prohlášeno městskou památkovou rezervací v roce 1956 na dobu desíti let. V roce 1962 se stalo Staré město památkovou rezervací nastálo. Základním požadavkem bylo zabezpečit a upravit nejhodnotnější kulturní památky města, zejména Valdštejnský zámek na Gottwaldově náměstí (Nyní Valdštejnské náměstí).

Rekonstrukce Valdštejnského zámku začala v roce 1957 a postupně probíhala až po zbytek období socialismu. Nejprve došlo ke statickému zajištění. Prostory bývalých knížecích koníren byly přestavěny a upraveny pro potřeby oblastní galerie, zámecká průčelí byla obnovena v klasicistním stylu. V předních křídlech zámku vznikla zámecká vinárna a prodejna oděvů. Vnitřní prostory zámku byly rekonstruovány pro potřeby okresního muzea, oblastní galerie a městského národního výboru. Do roku 1974 zde sídlil také okresní soud.

Kromě samotné rekonstrukce zámku probíhaly také další regenerační akce v historickém jádru města. Jednalo se především o opravy fasád domů. Regentský dům (č.p. 2, Gottwaldovo nám.) byl rekonstruován v letech 1962 -1963 pro úřední a bytové účely. Pro bytové využití byl adaptován Hollarovský dům (č.p. 8, Gottwaldovo nám.), u něhož byla obnovena raně barokní fasáda a modernizovány interiéry. Dům

---

⁹⁰ Rozhovor č. 25 M. D.

č.p. 9 v Chelčické ulici byl v přízemí přestavěn na vinárnu a v patrech byly obnoveny bytové prostory. Dům zemského hejtmána (č. p. 10) na náměstí Svobody byl adaptován. Dům č.p. 12 v Lindnerově ulici byl obnoven pro bytové účely. U domu č.p. 20 na náměstí Svobody byla provedena rekonstruována novogotická fasáda a otevřeno podloubí. V domě č.p. 75 na Gotwaldově náměstí byl zřízen dům oděvů. Samotná regenerace proběhla bez jakýkoliv zásahů do historické části města, cituji: *„Historické jádro bylo v období socialismu ve slušném stavu.“*⁹¹ Samotná regenerace trvala velmi pozvolna a rychlost obnovy a rekonstrukce fasád můžeme také označit za velmi pomalou a nedostačující. Což uváděli i sami respondenti ve velkém počtu. Cituji: *„v období socialismu byly domy ve městě téměř neudržované, nejvíce si pamatuji oprýskané a šedivé fasády domů“*⁹², další respondenti: *„ve městě byl nepořádek a domy ve městě, které neměly žádného fyzického majitele byly ve velice žalostném stavu.“*⁹³ *„Město bylo jednobarevné, šedé, bez větších změn.“*⁹⁴ *„domy byly šedé neupravené.“*⁹⁵

V rámci druhé fáze urbanizace Jičína došlo kromě bytové výstavby k rozvoji infrastruktury. Zásobování potravinami, pomíneme-li období do roku 1953 (příděl potravin na lístky), shledávali respondenti na měřítku tehdejší doby za dostačující: *„Samoobsluhy byly docela dobrý. Tady vlastně zůstala původní. Pak na Čeřovce, z toho udělali hernu. Na Lidickým to převzala nějaká firma. Pak tady vzniklo Tesco a ostatní komplety. Pak na Novým městě byla u Andreje. Na Čeřovce říkali v Lipách. Pak jak se jede na Boleslav, tam*

---

⁹¹ rozhovor č. 14-K. Z.

⁹² rozhovor č. 17-R. Š.

⁹³ rozhovor č. 8-R. Z.

⁹⁴ rozhovor č. 10 J. Č.

⁹⁵ rozhovor č. 23 M. D.

zrušili starou benzinku. Tak tam něco vzniklo. Jinak ty krámy byly značený číslama. Na Lidickym se tomu říkalo osmička. Jinak zásobený byly jenom základem. Na Husovce bylo Eso, tam byla lepší šunka, lepší párky. V zelenině to byla bída. Jaks neměl známýho, to bylo bez šance"⁹⁶. Od šedesátých let dochází v Jičíně ke vzniku prvních samoobsluh, které jsou umístěny na nově vznikající sídliště. Společně s ostatními obchody ve městě pomohly uspokojit nároky vzrůstajícího počtu obyvatel města. Nejvíce známou byla samoobsluha na Novém městě v ulici Karla Vika č.p. 368, na kterou si vzpomněli téměř všechny respondenti: "A pak ještě byla na Novým městě, tam se říkalo u Andrejeviče, v ulici Karla Vika. Vyhlášená samoobsluha, na tehdejší dobu, kde se dalo všechno sehnat."⁹⁷

V oblasti vzdělávání a péče o děti byla dostavena 4. ZŠ v ulici Železnická č.p. 460 v roce 1980 a dvě mateřské školy v roce 1967-ulice Pod Koželuhy č.p. 171 a 1971-ulice J. Š Kubína č.p. 465, které tak obohatily fond existujících vzdělávacích institucí. Tyto školy byly postaveny svépomocí v akci Z.

Významné místo mezi průmyslovými podniky v 60. a 80. letech zaujali Agrostroj (Agrozet) Jičín, Závody průmyslové automatizace, ZPA Čakovice, jejichž stavba projekčního střediska vznikla na konci ulice Z. Nejedlého a opravna automobilů Tatra. Dalšími menšími podniky byli Triola (dříve Panar), výroba prádla a oděvů, Dentál, výroba zdravotnických potřeb Rozvoj (dříve Florea a Mirex), výroba umělých květin, Vkus (dříve Merino), výroba oděvů a Provozovna Dřevařských závodů. V zemědělství to byl především JZD Mír Úlibice, Státní statek a zemědělský nákup.

---

⁹⁶ rozhovor č. 23 K. K.

⁹⁷ rozhovor č 23 K. K

Vzrůstá počet zaměstnanců ve výše uvedených podnicích, do nichž značná část obyvatel dojížděla z okolí, což vedlo k rozšíření dopravy: „Byl menší, ale zase jezdilo víc spojů. A pak byl ještě autobusák v Tyršovce, U Hušků. To byla restaurace, takový rychlý občerstvení, Tam byly zastávky autobusů Rokytnice, do Špindlu, Janské Lázně.“⁹⁸ a „Tady jezdilo tolik linkovejch autobusů najednou. To dneska není vidět autobus, aby jel tamhle na vesnici. Každěj se tam dostane individualně, dříve pořád jezdil autobus. Každou hodinu jezdil na Libáň, Slavostice, Vysoký Veselí, Ostroměř. Nové autobusové nádraží bylo dokončeno na počátku sedmdesátých let.“⁹⁹

V prostorech za autobusovým nádražím byly postaveny dvě administrativní budovy. Budovu Okresního soudu projektoval Z. Vašata ze Stavoprojektu Hradec Králové pro Krajský soud v Hradci Králové a dokončena byla v roce 1974-ulice Šafaříkova č.p. 842. V prostorách soudní budovy sídlila Okresní prokuratura, Česká státní pojišťovna, Státní notářství, Geodézie n. p. a Advokátní poradna. Druhá budova OV KSČ byla dokončena v roce 1975-ulice Zdeňka Nejedlého č.p. 861. Stavbu projektoval J. Hanuš rovněž ze Stavoprojektu v Hradci Králové. Na tuto administrativní výstavbu vzpomínali pamětníci negativně: „Soud a dům KSČ, ten hrůzinec skleněj to nemám ráda. Tydle dva baráky.“¹⁰⁰ Dále také: „No tak nebyl sem z toho nadšenej. Nelíbilo se mi to. Protože ta dominata, když sem přijížděl jako kluk s rodiči z dovolený z vlaku. Ta dominata byla vidět. Tedkon Vám to zastínilo. To není vono“¹⁰¹

---

⁹⁸ rozhovor č. 22 Z. B.

⁹⁹ rozhovor č. 25 M. D.

¹⁰⁰ rozhovor č. 24 M. K.

¹⁰¹ rozhovor č. 21 F. B.

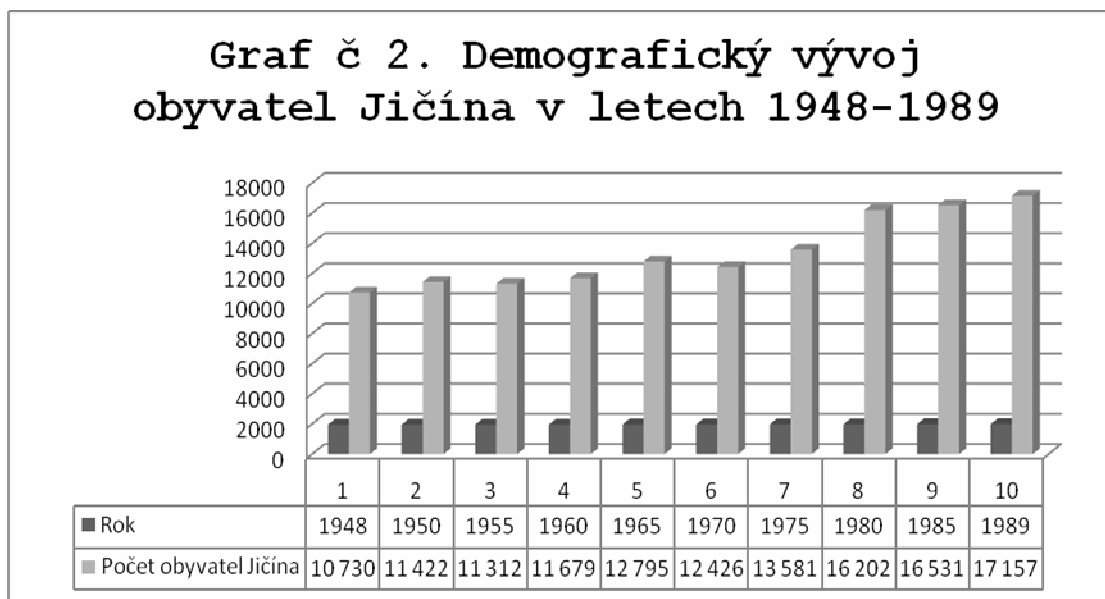
Jedním z viditelných důsledků socialistické urbanizace Jičína byla demografická změna obyvatelstva. „V období socialismu vyrostly v Jičíně sídliště, které pomohly navýšit počet obyvatel na dnešních asi 17 000.“¹⁰² Tato změna se projevila jak na úrovni lokální (samotné město Jičín) tak na úrovni regionální (okres Jičín).

Na lokální úrovni počet obyvatel Jičína stoupal (viz graf č. 2). Do roku 1960 byl sice velmi korigován důsledkem procesu industrializace. V roce 1948 měl Jičín 10 730 obyvatel, v roce 1960 11 679. Nárůst činil pouze 949 obyvatel, což je 8,1%. Poté začíná pomalu stoupat a od roku 1975 dochází k masivnímu růstu. V roce 1975 je počet obyvatel Jičína 13 581, v roce 1989 je to 17 151 obyvatel. Počet obyvatel se v letech 1975-1989 zvýšil o 3 570, což je 20,8%. Tento rozvoj městského obyvatelstva Jičína v 70. letech plně odpovídá faktu o růstu středně velkých měst s 10 000 a více obyvateli v rozmezí let 1970-1980 (viz kapitola Socialistická urbanizace, podkapitola Vývoj městského obyvatelstva v českých zemích během socialismu). Absolutní nárůst počtu obyvatel Jičína v rozmezí let 1948-1989 činí 6 428 obyvatel, což je 37,5%.

---

¹⁰² rozhovor č. 10 T. V.

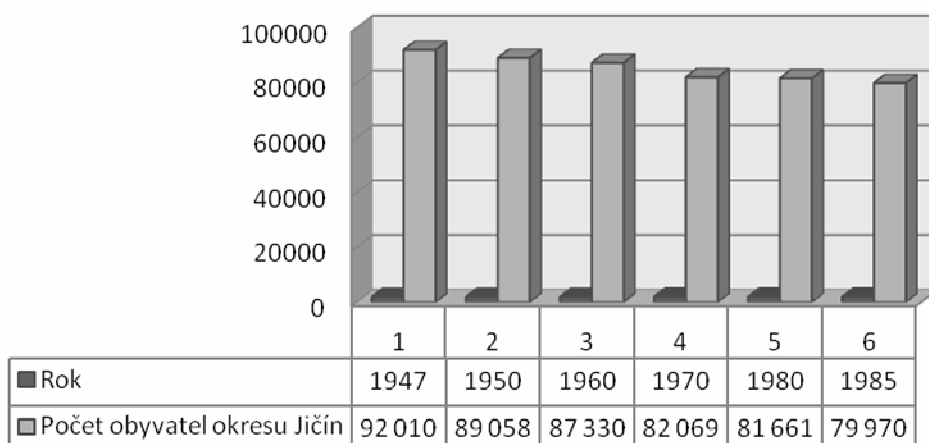
Graf č 2. Demografický vývoj obyvatel Jičína v letech 1948-1989

[Chudoba 2008]

Naopak úplně odlišný měl vliv socialistické urbanizace na regionální úroveň Jičínska. Zde se setkáme s neustálou klesavou tendencí počtu obyvatel okresu Jičín (viz graf č.3). V roce 1947 měl okres Jičín 110 966 obyvatel. Roku 1949 bylo zrušeno zemské zřízení a Československý se začalo dělit na 19 krajů, 364 okresů. Jičínský okres spadal do královéhradeckého kraje. Toto nové zavedení krajské správy zmenšilo jičínský okres. Ten měl v roce 1950 už jenom 89 058 obyvatel. 1. července 1960 došlo k nové územní organizaci. Československo mělo 10 krajů a 108 okresů. Jičínský okres se zvětšil na 894 km², ale počet obyvatel se stále snižoval. Na jeho území žilo v 227 obcích 87 813. obyvatel. V roce 1970 to bylo už 82 069 obyvatel, rok 1980 81 661 obyvatel a v roce 1985 činil počet obyvatel jičínského okresu 79 970. Celkový úbytek v rozmezí let 1947-1985 činí 30 996, což je 27,9%.

Graf č 3. Demografický vývoj obyvatel okresu Jičín v letech 1947-1985

[Chudoba 2008]

Došlo zde k nepředvídatelnému důsledku urbanizace a to vzniku vnitřní periferie v prostoru styku okresů Jičín, Mladá Boleslav a Nymburk. Tento proces vyliďňování postihl především malá města a městečka, které měli v minulosti nižší správní nebo hospodářské funkce. Největší úbytek zaznamenal především Nový Bydžov a Libáň. Nový Bydžov přišel v rozmezí let 1950-1980 o 1 200 obyvatel, což bylo 11,5% ztráta. Tento úpadek byl způsoben zavedením urbanizační strategie sídelní soustavy, s důrazem na rozvoj průmyslu a deagrarizací.

8. Urbanizace Valdického předměstí v locus přístupu

Bytovou výstavbou na Valdickém předměstí rozumím pouze budování sídliště Husovo I. a Husovo II. Sídlíště Husovo I. bylo stavěno v letech od začátku šedesátých let do konce sedmdesátých let. V letech 1975 - 1985. Obě sídliště byla vyprojektována v návaznosti na sebe, po jejichž dokončení měla vytvořit kompaktní celek. Což se také stalo, avšak v širokém podvědomí zůstala sídliště rozdělena. Rovněž se upustilo od technického označení Husovo I. a Husovo II a pojmenovala se sídliště V Lipách (Husovo I.) a Pod Lipami (Husovo II.). Pamětnice: *„Husovo I. a II. to sem jakživ neslyšela, to mělo bejt jako někde u Husovky, tady se vodjakživa říkalo V Lipách a dolu je Pod Lipami.“*¹⁰³ Název Pod Lipami a V Lipách je patrně odvozen od lipové aleje, která se ovšem v jeho bezprostřední blízkosti nenachází.

Pokud budeme na obě sídliště pohlížet v co nejširší perspektivě (jeden celek), vznikne tvar obráceného písmene L, který je na východě ohraničen ulicí Revoluční, sever vymezuje ulice U Stadionu, východní část ulice U trati, jižní pak ulice Husova (odtud technické označení Husovo I. a Husovo II.). Zbytek tvaru obráceného L uzavírají kolmé ulice Kosmonautů a ulice Vrchlického.

Toto sídliště vzniklo v rámci řešení nedostatku bytového fondu v Jičíně z 50. let 20. století. A také jako potřeba na vzrůstající podnik Agrostroj (ale i jiné podniky viz služby). Počet obyvatel sídliště V Lipách tvoří velká část bývalých

---

¹⁰³ rozhovor č. 1 M. Č.

zaměstnanců Agrostroje. Bytovou výstavbu zajišťovala především bytová družstva.

Stavět se začalo na vojenských prostorech, severní část: „*tady měli předtím vojáci náky cvičiště.*“¹⁰⁴ A na prostorách zahrad, luk a polí: „*to měli předtím zahrádníci, jako soukromníci, voni jim to sebrali a začalo se stavět.*“¹⁰⁵

První byl postaven třípodlažní cihlový dům č.p. 754, 755, 756. Tento dům postavilo bytové družstvo Agrostroje: „*to se tady postavili první, byl to první družstevní agrostrojáckej barák.*“¹⁰⁶ Následovala výstavba osmi pětipodlažních cihlových družstevních domů v rozmezí let 1961-1965. Stavělo se v ulicích Kosmonautů a U Stadionu. Domy byly očíslovány od jedničky do osmičky, toto označení užívalo bytové družstvo pro svoji interní potřebu. Označení čísla se natolik vžilo, že ho poté začali používat i obyvatelé domů. Očíslování používají nejstarší pamětníci dodnes a je v podvědomí i střední generace obyvatel sídliště: „*nejdřív postavili jedničku, dvojku a trojku pak už nevím, kerý z těch dalších čísel byly dokončený další, jestli pětka, pak čtyřka, nevím, opravdu nevím.*“¹⁰⁷ Jedničku tvoří č.p. 767, 768 a 769, Dvojku č.p. 770, 771 a 772, Trojku č.p. 773, 774 a 775, Čtyřku 765 a 766, Pětku č.p. 764 a 763, Šestku č.p. 762 a 761, Osmička je zastoupena č.p. 776, 777 a 778.

V letech 1969-1970 byl postaven dvanáctipodlažní panelový výškový dům, pro který se vžil název „Věžák“. Jeden z informátorů vzpomíná: „*Vznikly tady dvě velká sídliště, jedno v 60. letech a pak v 70. a 80. letech na Valdickém*

---

¹⁰⁴ rozhovor č. 1 M. Č.

¹⁰⁵ rozhovor č. 23 M. D.

¹⁰⁶ rozhovor č. 25 J. Č.

¹⁰⁷ rozhovor č. 22. Z. B.

předměstí okolo „Věžáku“ a pak sídliště na Novém městě, to bylo hlavně v 80. letech.“¹⁰⁸ O této stavbě se zmiňuje i kronika města: „Ten, kdo přijíždí směrem od Robous, necht' zpomalí svoje vozidlo a zahledí se na celkovou siluetu města, bude udiven panelovým horizontem výškových budov, moderní to sídliště města Jičína.“¹⁰⁹ „Věžák“ byl postaven v ulici Kosmonautů č.p. 833. Kromě funkčního hlediska bydlení, nesla v sobě tato stavba i funkci symbolickou. Demonstrovala prosperitu a sociálně-ekonomický vzestup a rozvoj města: „A pro mě to bylo velkoměsto, protože obě babičky sem měla na vesnici a každý týden sme pravidelně jezdili na vesnici. To bylo malinký, Jičín pro mě byl velký, zvlášt' tady U Stadionu.“¹¹⁰

V letech 1972-1974 byly dokončeny dva osmipatrové panelové domy v ulici U Stadionu s č.p. 835, 836 a 837 a 838. Ve stejné době se postavil šestipodlažní panelový dům v ulici U Trati: „Kravín, to říkali paneláku tady dole, ten postavili do sedmdesátýho pátýho.“¹¹¹ Název „Kravín“ je odvozen od délky objektu č.p. 835, 871, 870, 869, 868, 867, 860 a 864.

V stejné době došlo k vyprojektování volného prostranství Náměstí Václava Čtvrťka, ke kterému vede ulice Kosmonautů. Okolo toho náměstí byly postaveny do poloviny sedmdesátých let následující domy. Dva čtyřpodlažní panelové domy s č.p. 843, 844, 845 ze západní strany, 846 a druhý, č.p. 847 a 848, z jižní strany. Na východní straně osmipatrový panelový dům č.p. 858 a 859. Jihovýchodně od náměstí vznikly tři

---

¹⁰⁸ rozhovor č. 4. J. H.

¹⁰⁹ Kronika města Jičína 1974

¹¹⁰ rozhovor č. 24. V. K.

¹¹¹ rozhovor č. 22. Z. B.

osmipatrové panelové domy s č.p. 850, 851 a 852, 853 a 857,856.

Od roku 1980 do roku 1985 bylo postaveno sídliště Pod Lipami. V ulicích Pod Lipami, U Trati a Svatopluka Čecha bytová družstva postavila čtyři osmipodlažní domy s č.p. 894, 881, 882, 883; 894, 895, 896, 897; 899, 900, 901, 902; 951, 952, 953, 954. Rovněž zde vzniklo šest desetipodlažních panelových budov. Dva v ulici Pod Lipami č.p. 893 a 906, dva v ulici U Trati č.p. 907 a 905 a dva v ulici Svatopluka Čecha č.p. 904 a 889. Pro dům č.p. 893 se vžil název „Kostka“: *„Kostka, to říkali domu jak je kruháč, vypadal jak kostka.“*¹¹²

V rámci rozvoje infrastruktury a zlepšení služeb obyvatelům obou sídlišť zde byly postaveny dvě samoobsluhy. První vznikla ihned po dostavbě osmi pětipodlažních cihlových domů: *„to tady postavili hned, to si pamatuju na samošku, když sme sem natěhovali už sem mohla jít nakoupit.“*¹¹³ Stavba proběhla svépomocnou výstavbou organizovanou národním výborem v akci Z. Samoobsluha byla umístěna do ulice Kosmonautů č.p. 780

Druhé, nákupní středisko Družba postavil okresní stavební podnik v Jičíně v roce 1984, investorem byl Krajský investorský útvar v Hradci Králové.¹¹⁴ Plány této stavby projektoval J. Merganc ze Stavoprojektu v Hradci Králové. Družba byla umístěna do ulice Husova č.p.1058.

Další stavbou vzniklou v rámci rozvoje infrastruktury města, zvláště pak sportovního vyžití byl sportovní areál a hotel Start, který byl dostavěn v roce 1975. Projekt dodal Hutní projekt Frýdek-Místek. Stavbu prováděl Městský národní

---

¹¹² rozhovor č. 22. Z. B.

¹¹³ rozhovor č. 1 M. Č

¹¹⁴(Horáková 1988: 85)

výbor (MěNV) v akci Z. Jedná se o desetipodlažní stavbu (hotel Start) se sportovními halami a plaveckým bazén. Jak píše dobový literatura: „...jeden z nejlepších v ČSSR...“¹¹⁵ a „...jeden z největších a nejlépe vybavených v ČSSR...“¹¹⁶. Pamětník vzpomíná: „Jičín byl okresním městem s nově postaveným sportovním areálem.“¹¹⁷ Pamětnice: „Postavil se jim tam ten Areál, a ty sestřenice tam měli vyžití a mohli se jít kdykoliv vykoupat. To sem ji záviděla koupání a sportování. K tomu sídlišti byly ještě hry. Vyběhla a šli si hrát, bylo jich hodně pohromadě.“¹¹⁸

---

¹¹⁵ (Horáková 1988: 85)

¹¹⁶ (Wagner 1979: 104)

¹¹⁷ rozhovor č. 17 J. Z.

¹¹⁸ rozhovor č. 21. K. K

9. Vývoj podniku n. p. Agrostroj Jičín

Samotný podnik Agrostroj, vyrábějící zemědělské stroje a později i zbrojní komponenty byl přejmenován po 2. světové válce v roce 1950 na n. p. Agrostroj Jičín.¹¹⁹ Nevznikl však během procesu industrializace v 50. let 20. století ve snaze vyrovnávat jednotlivé ekonomické a sociální problémy v rámci regionů ČSR, ale navazoval na více jak šedesátiletou tradici v oblasti strojírenství firmy Knotek a spol.

Dne 3. února 1888¹²⁰ založil František Knotek (1849–1910) se svými bratry Antonínem (1848–1921) a Josefem (1857–1919) veřejnou obchodní společnost zaměřenou na obchod s železem a barvami a provozní strojírnou v Jičíně s názvem Knotek a spol. Koupili pozemek mezi nádražím a silnicí do Popovic a postavili zde továrnu¹²¹ na výrobu hospodářských strojů se slévárnou šedé litiny. V květnu 1896 přijali za čtvrtého za společníka čtvrtého bratra Václava (1867–1942). Výrobní program byl ze začátku velmi široký, vyráběly se pluhy, obrabeče a pohrabovače, později i mlátičky. V roce 1895 byla zavedena výroba travních a obilných samovazačů. V letech 1905–1906 rozšířili továrnu i na pravou stranu popovické silnice¹²² a postavili zde truhlárnu, sklady se dřevem a pilu. Roku 1906 byla postavena na pozemku továrny administrativní budovu a vilu¹²³. V roce 1910 Knotkové zakoupili budovu po zrušeném cukrovaru a přestavěli ji na montovnu. V roce 1913

---

¹¹⁹ (Klapák 2001: 13)

¹²⁰ (Smetanová 1986: 4)

¹²¹ Sál R. *Příloha muzejních novin* in. Muzejní noviny Muzejní noviny č. 13 1998

¹²² Na počest Františka Knotky byla silnice směřující k Popovicům přejmenována na Knotkovu ulici až do 50. let 20. století.

¹²³ dodnes jí slouží označení Knotkova vila, tento termín se používal během období socialismu

byla postavena slévárna kujné slitiny. V období před první světovou válkou podnik velmi prosperoval, o tom svědčí i zvětšující se počet zaměstnanců¹²⁴ (viz. tab. č. 2). Závod nejen dodával své produkty na domácí trh¹²⁵, ale také do zahraničí, do carského Ruska. Těsně před první světovou válkou došlo k dalšímu rozšíření továrny. Byla postavena nožárna.

**Tabulka č. 2 Počet zaměstnanců ve firmě Knotek a spol.
v letech 1888 - 1918**

Rok	Počet zaměstnanců
1888	25
1895	50
1899	100
1905	133
1906	150
1918	200

Během první světové války poklesla výroba a prováděli se zde pouze opravy starších zemědělských strojů.

V roce 1919 došlo k přechodnému zastavení výroby¹²⁶, ale záhy poté byla opět výroba obnovena. V roce 1920 začal závod vyrábět kujnou litiny pro své výroby, ale i pro jiné podniky. V roce 1923 byla zavedena výroba ocelových žabek a

¹²⁴ většinu pracovníků tvořili kovozezemědělci (z okolních vsí, kteří vlastnili drobná hospodářství okolo Jičína

¹²⁵ české země a Rakousko-Uhersko

¹²⁶ (Smetanová 1986: 8)

protiostří¹²⁷. Ve třicátých letech se hospodářská krize odrazila i u firmy Knotek a spol. To znamenalo snížení početního stavu dělníků. Přesto však došlo k rozšíření podniku, byla postavena vazačovna a sklad vazačů. V roce 1931 došlo ke spolupráci s automobilovým průmyslem. Továrna začala také vyrábět nárazníky a hevery¹²⁸. Po hospodářské krizi došlo k oživení výroby, konkrétně v roce 1936¹²⁹. V období mezi válkami odpadl vývoz strojů do Ruska a začalo se vyvážet do sousedních zemí a na Balkán. V roce 1938 pracovalo v továrně již 800 zaměstnanců.

Za druhé světové války byla výroba postupně omezována a počet zaměstnanců postupně klesal. Výroba pro německou brannou moc byla zavedena až na jaře roku 1943¹³⁰ a až do konce války tvořila pouze malou část, 5% v roce 1943, 11% v roce 1944 a 9,8% v roce 1945. Vyráběli se součástky k letadlům, dna a podložky pro dělostřelecké náboje, součástky k pancéřovým autům aj¹³¹. V roce 1945 byl počet zaměstnanců 426¹³².

V poválečném období byl podnik znárodněn, ale navázal na svoji předválečnou tradici a prosperoval. Dne 14. července 1945 byl Ing. František Holý jmenován zemským národním výborem v Praze národním správcem firmy Knotek a spol. 27. prosince 1945 byl podnik znárodněn a začleněn do kombinátu Agrostroj s názvem Agrostroj Knotek Jičín¹³³. Koncem roku 1945 pracovalo v podniku již 701 zaměstnanců. 8. října 1946 navštívil Agrostroj prezident Edvard Beneš a koncem roku

---

¹²⁷ Byla to vůbec první výroba těchto komponentů v ČSR, do té doby se všechny díly dovážely z Německa

¹²⁸ (Smetanová 1986: 9)

¹²⁹ AGS Jičín a. s. Od historie po současnost, s. 3

¹³⁰ Od roku 1941 pracoval závod pro německou firmu Daimler a spol.

¹³¹ (Smetanová 1986: 10)

¹³² AGS Jičín a. s. Od historie po současnost, s. 4

¹³³ V národním podniku setrvali Ladislav Knotek a Dr. Ing. Miloš Knotek

předseda odborů Antonín Zápotocký¹³⁴. Během tohoto období vyráběl podnik vazače, trávnické stroje a vyorávače brambor.

Politický převrat v únoru 1948 a dalších 40 let vlády komunistické strany se projevilo v Agrostroji ve dvou zásadních faktorech, která se ovlivňovaly navzájem. Za prvé, došlo k masivnímu rozšíření výroby, a to nejen pro zemědělské, ale i pro vojenské účely. Toto rozšíření, probíhalo souběžně v celém Československu. Provádělo se pod přímým vlivem Sovětského svazu, který Československu přidělil úlohu mohutné strojírenské dílny. Druhým faktorem byl velký nábor nových zaměstnanců z celého jičínského okresu: „...jo, tenkrát se nabíralo ve velkém, přišli sem noví lidi hlavně z okolních vesnic, jako v okolí Jičína, to bylo v padesátých letech!¹³⁵“. Tím se podnik postupně rozšiřoval a modernizoval.

Na výzvu K. Gottwalda z nočního vysílání 24. února 1948, byl 25. února v závodě zřízen akční výbor a složka lidové milice. Samotný únorový převrat probíhal v podniku klidně. V roce 1948 pracovalo v závodě již 1 007 zaměstnanců. 1. 1. 1950 byl podnik přejmenován na Agrostroj Jičín n. p., jak již jsem uvedl výše. V první polovině 50. let se podnik začal rychle rozvíjet. V roce 1954 byla dokončena rekonstrukce slévárny temperované litiny, ve své době byla nejmodernější v Československé republice. V roce 1956 se započalo s výstavbou centrální kotelny, kompresovny a velké strojírenské haly. Pan Z. M.: „...podnik se začal přestavovat někdy v polovině padesátých let a ta výstavba trvala až do osmdesátých let. Nejdřív se postavily nová hala, v šedesátých letech byl postavenej komín a kompresorová stanice, pak tady taky vzniklo učiliště a nová jídelna byla

---

¹³⁴(Smetanová 1986: 13)

¹³⁵ rozhovor č. 11 J. P.

postavená někdy v osmdesátém pátým."¹³⁶ V roce 1958 došlo k postupnému vymezení ve výrobě a vývoji: výroba sklizňových strojů. Ve stejném roce byl Agrostroj začleněn do RVHP. Počátkem 60. let dosáhl počet zaměstnanců již 3 000 (viz tab.č. 3). Toto číslo bude pro následujících 30. let konstantní. V roce 1963 obdržel podnik Řád práce a Rudý prapor Ministerstva všeobecného strojírenství. Během roku 1964 skončila v podniku výroba šedé litiny.

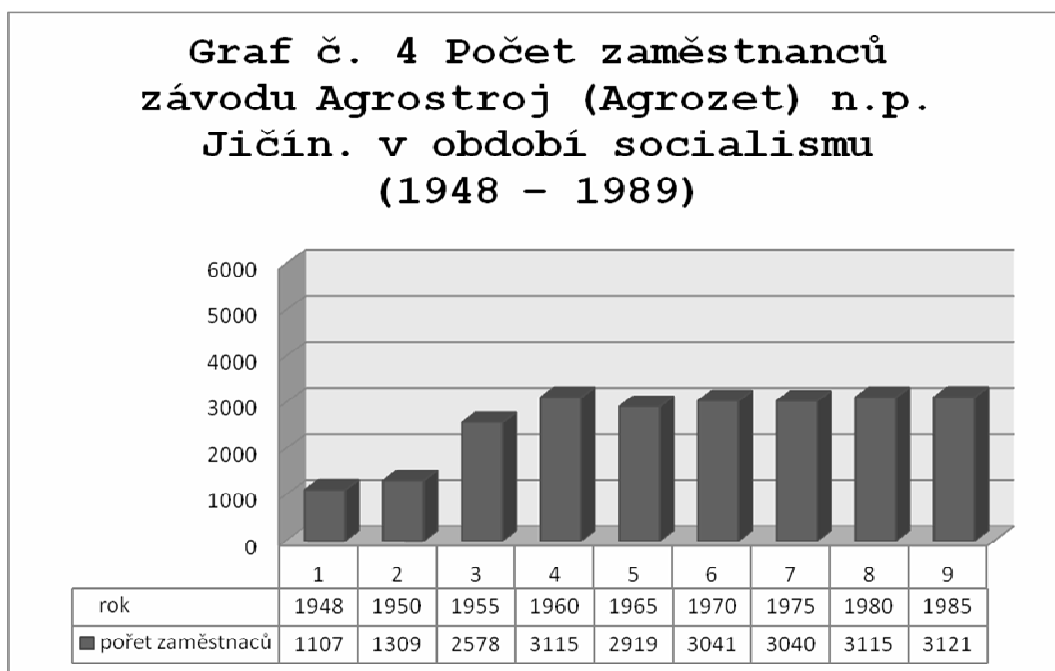
V roce 1965 se začaly v závodě vyrábět vojenské komponenty (Agrostroj začleněn do Zbrojovky Brno). Následovalo postupné rozšiřování, které vedlo ke vzniku pobočného podniku Mepol Libice nad Cidlinou se 405 pracovníky. Podnik Mepol byl založen 1. července 1965. V 70. a 80. letech výroba podniku stále stoupala. Rozhodnutím ministerstva všeobecného strojírenství byl Agrostroj Jičín 1. ledna 1983 začleněn do koncernu zemědělského strojírenství Agrozet. V roce 1988 probíhaly v Agrozetu a v Jičíně oslavy k 100. výročí založení podniku. Během 40 let získal závod monopolní postavení ve výrobě zemědělské techniky, vložených válců a odlitků z temperované litiny nejen pro domácí trh, ale také v zemích bývalého východního bloku. Pan A. S: „...a Agrostroj měl taky družbu se spřátelenejma republikama, teda jako ty co byly na východě, hlavně Východní Německo a Polsko.“¹³⁷ Své produkty dodával také do západní Evropy. Své výrobky dovážel do následujících zemí: Sovětský svaz, Polská lidová republika, Maďarská lidová republika, NDR, Kuba, Korejská lidová republika, Albánie, Francie, Venezuela, Dánsko, Indie, Libye, Finsko a Španělsko.

---

¹³⁶ rozhovor č. 13 M. Z.

¹³⁷ rozhovor č. 3 A. S.

Aby podnik mohl zajistit tak velkou výrobu musel si nutně zajistit a udržet velký počet nových zaměstnanců (viz. graf č. 4). Tak velký počet zaměstnanců a zvýšení výroby znamenaly rozvoj a výstavbu města.

[Chudoba 2008]

Zaměstnanci se do podniku mohli dostat třemi způsoby. Umístěnkou, novým nábořem, anebo později jako absolventi odborného učiliště. K získání a udržení zaměstnanců bylo zapotřebí zajistit jejich ekonomické, sociální, zdravotní a kulturní podmínky. K tomu sloužila následující zařízení, postavená či financovaná Agrostrojem.

K rozšíření kvalifikace zaměstnanců a k získávání budoucích mladých pracovníků podniku bylo v roce 1953 vybudováno odborné učiliště. V letech 1953 - 1958 bylo

učiliště umístěno v nedaleké obci Jičíněves. V roce 1958 se učiliště přestěhovalo do učeben průmyslové školy v Jičíně, kde zůstalo až do roku 1963. V roce 1965 byla dokončena stavba nového učiliště přímo v závodě Agrostroj. Zde probíhala výuka nejen do roku 1989, ale i několik let v období postsocialismu. Přimo v podniku byla umístěna závodní zdravotní služba. V roce 1966 byla postavena kantýna pro zaměstnance uvnitř závodu. Nová jídelna byla postavena v roce 1985 - 1987 také uvnitř podniku. Agrostroj také zajišťoval sociální stránky svých zaměstnanců, a to bytovou výstavbu. Pan J. Č.: *„podnik měl své byty, ale těch bylo málo, jeden barák byl v Sokolovské ulici, další v Jarošovce a to je asi všechno, ale taky sis mohl byt postavit svépomocí a podnik ti na něj dal bezplatnou půjčku.“*¹³⁸ Bytů přímo patřící závodu nebylo postaveno v Jičíně mnoho. Jedná se o činžovní dům v ulici Karla Vika č.p. 30, postaven v letech 1950 - 1955, dále o dva třípodlažní domy v ulici Sokolovská č.p. 301 a 302, dostaveny v roce 1956, v ulici Jarošovské třípodlažní domy č.p. 305 a 306, postavené koncem 50. let a čtyřposchodový panelový dům v ulici Přátelství, č. p. 397 - 399, dokončen koncem roku 1975. Další byty pro zaměstnance Agrostroje se stavěly svépomocnou výstavbou, přes SBD, zde podnik poskytoval bezúročné finanční půjčky. Tímto způsobem vzniklo v 60 a 70. letech panelové sídliště na Valdickém předměstí: náměstí Václava Čtvrťka, ulice Kosmonautů a ulice U Stadionu, a v 70. a 80. letech panelové sídliště na Novém městě: Lidické náměstí a ulice Přátelství a ulice na Jihu. Kromě výstavby obytných domů postavil podnik také závodní jesle a mateřskou školu pro děti svých zaměstnanců. V roce

---

¹³⁸ rozhovor č. 2 J. Č.

1967 byly Závodní mateřská škola a jesle Máj uvedeny do provozu. K zajištění strávení dovolené a volného času vlastnil od roku 1955 Agrostroj dvě rekreační chaty v Peci a Velké Úpě v Krkonoších. V roce 1968 bylo dostaveno rekreační středisko v Harrachově.

Agrostroj vydával také vlastní noviny, od roku 1945 - 1960 Kosa, 1960 - 1967 Jičínský agrostroják, a od roku 1968 - 1991 Agrostroják.

10. Socialistická výstavba v hodnotových soudech respondentů

Tato kapitola je zaměřena na celkový, i dílčí proces urbanizačních změn v Jičíně během období socialismu z hlediska informátorů. Jsou zde představeny silné a slabé stránky socialistické výstavby Jičína. Socialistickou výstavbu informátoři srovnávali se současným stavem. Z výzkumu vyplynula následující fakta.

V odpovědích na otázku v čem se nejvíce projevila socialistická urbanizace Jičína, se nejvíce vyskytovala odpověď, vy výstavbě panelových domů, budově Okresního soudu, budovy OV KSČ a sportovního areálu: *„Jak sem již vyprávěl, paneláková typizovaná výstavba, žádná pestrost, Ovšem bylo zase bydlení. Postavil se soud a budova KSČ.“*¹³⁹

Tuto výstavbu označili respondenti architektonicky nevzhlednou a v některých případech za nedořešenou. Například: *„Jičín byl v tomhle ohledu zanedbáván po všech směrech, až na novou výstavbu, která se ale taky moc nepovedla. Stavělo se živelně, bez ohledu na urbanistiku, hodně staveb se nepovedlo.“*¹⁴⁰ Dobová literatura sice hovořila o městě jako o novém, moderním a rychle se rozvíjejícím se spoustou služeb a podniků: *„Ten, kdo přijíždí směrem od Robous, nechť zpomalí svoje vozidlo a zahledí se na celkovou siluetu města, bude udiven panelovým horizontem výškových budov, moderní to sídliště města Jičína.“*¹⁴¹ Ovšem realita

---

¹³⁹ rozhovor č. 25 M. D.

¹⁴⁰ rozhovor č. 8. M. Z.

¹⁴¹ Kronika města Jičína 1974

vypadala poněkud jinak: „Bohužel se tady na tom podepsal ten režim, protože to město 50 roků nežilo.“¹⁴²; „Rozhodně negativně, natlačený paneláky, lajdácky vytvořený inženýrské sítě, každou chvíli se někde kopalo a následovně zalepovalo. Například chodník od kostela se opravil tak, že se zalepil asfaltem.“¹⁴³ Jednalo se o jakýsi kříženec industrialismu v kombinaci s moderní architekturou socialistických představ o kultuře, v návaznosti na dědictví funkcionalismu a socialistického realismu.

Kladem, který vyzdvihli respondenti, bylo rychlé vyřešení bytové otázky: „Město Jičín za socialismus postaral nejvíc o bydlení mladých rodin, a to formou výstavby panelových domů i svépomoci. Z větší části se vyřešilo bydlení, Vznikly tady dvě velká sídliště, jedno v 60. letech a pak v 70. a 80. letech na Holínském předměstí okolo „Věžáku“ a pak sídliště na Novém městě, to bylo hlavně v 80. letech.“¹⁴⁴

Kladně byla také přijata výstavba sportovního areálu na sídlišti V lipách: „Největším pozitivem v období socialismu byla výstavba sportovního areálu, kterej dodnes slouží mnoha sportovcům, jak domácím, tak i zahraničním. V té době se po výkonnostní stránce dařilo oddílu kopané - Dukla, hokejistům, házenkářům, pozemním hokejistům.“¹⁴⁵; „Dostí významná byla i výstavba sportovního stadionu, včetně haly s bazénem.“¹⁴⁶; Vyrostly sídliště, různé samoobsluhy, kerý působily šedivým dojmem, na druhou stranu vyrostl všestranný sportovní areál.“¹⁴⁷

---

¹⁴² rozhovor č. 20 J. H.

¹⁴³ rozhovor č. 4 D. Š.

¹⁴⁴ rozhovor č. 19. J. H.

¹⁴⁵ rozhovor č. 13 M. Z.

¹⁴⁶ rozhovor č. 14-K. Z.

¹⁴⁷ rozhovor č. 21. K. K.

Výstavbu budovy Okresního soudu a budovy OV KSČ zhodnotili dotazovaní také záporně: „Postavil se soud a budova KSČ, což je podle mě architektonicky nevkusné a taky nevhodně umístěné do památkové rezervace.“¹⁴⁸; „Soud a dům KSČ, ten hrůzinec skleněj to nemám ráda. Tydle dva baráky.“¹⁴⁹ Právě umístění do blízkosti historického středu města nebylo náhodné: „No tak nebyl sem z toho nadšenej. Nelíbilo se mi to. Protože ta dominanta, když sem přijížděl jako kluk s rodiči z dovolený z vlaku. Ta dominanta byla vidět. Tedkon Vám to zastínilo. To není vono, ale člověk si na to zvykne.“¹⁵⁰ Zastíněním v pohledu na historickou památku měla znázornit přerod v nové socialistické město a tím zdůraznit roli nové socialistické společnosti. Rovněž umístění za autobusové nádraží bylo důležité: „Asi to tam postavili proto, aby je měli pod dozorem.“¹⁵¹ Mělo budit dojem svrchovanosti komunistické moci a pocit neustálého dozoru.

Negativně byla rovněž zhodnocena barevnost, či spíše nebarevnost města: „V období socialismu vyrostly v Jičíně sídliště, které pomohli navýšit počet obyvatel na dnešních asi 17000. Na urbanistiku tehdejší doby jsou různé názory. Vyrostly sídliště, různý samoobsluhy, kerý působily šedivým dojmem, na druhou stranu vyrostl všestranný sportovní areál.“¹⁵²; „Moc dobře si už nevzpomínám, jenom co mi utkvělo v paměti, ve městě byl strašnej nepořádek, stav silnic a chodníků byl velmi špatnej a pak ještě domy co nikomu nepatřili, teda ve městě jako neměly žádného fyzického vlastníka, byly v žalostném stavu. Opadávala z nich omítka,

---

¹⁴⁸ rozhovor č. 25 M. D.

¹⁴⁹ rozhovor č. 23 M. K.

¹⁵⁰ rozhovor č. 19 J. H.

¹⁵¹ rozhovor č. 21 K. K.

¹⁵² rozhovor č. 14 D. V.

zatýkalo do nich, střechy neměly okapy, Město bylo šedivé, špinavé.¹⁵³

Dále také stav některých komunikací nebyl nejlepší: „V okraji města se byly vystavěny panelové domy s necitelným umístěním bez přípustného řešení okolí domu, jako parkovací místa, chodníky. Silnice byly ve špatném stavu, vylepovali se asfaltem.“¹⁵⁴; No ta Husovka byla hrozná, výmoly. Někde byly dobré. Ale nejhorší to bylo na podzim, když byly řepný kampaně, všechno zablácený, bahna všude. Když sme jeli na západ, a potkali sme se tam s někým Čechem, říkali, jedou vod Vás. Dnesko už jsou aspoň někdy pravidla. Jinak ty hlavní byly udržované. Třeba na Hradec, ale zas byl menší provoz. To nebyly takový zácpy u autobusáku, jako dneska, když jedu ve tři domů. Chodníky jsou lepší.“¹⁵⁵

---

¹⁵³rozhovor č. 17 P. Z.

¹⁵⁴rozhovor č. 17 P. Z.

¹⁵⁵rozhovor č. 22. Z. B.

11. Závěr

V předložené práci byl zachycen proces socialistické urbanizace města, který se projevil v přechodu Jičína z převážně agrárního města v socialistické industriální město.

Práce vychází z urbánně antropologického výzkumu a teoretického rámce věnujícího se socialistické urbanizaci. V teoretickém rámci byly vysvětleny obecné rysy urbanizace, jež provázely socialistickou výstavbu na území Česka. Dále pak také důsledky vlivu urbanizace na socialistická města. Rovněž zde bylo přehlédnuto k historicko-urbánnímu vývoji města Jičína a k jeho demografickému vývoji.

V analytické části pak byl tento teoretický rámec porovnán se získanými daty a konfrontován s oficiální historií. V kapitole číslo 7 byla analyzována socialistická urbanizace ve focus přístupu, tedy v co nejširším kontextu města. Byl zde popsán vývoj města v prvním desetiletí urbánního vývoje pod vlivem „sovětizace“ a další dvacetiletí vývoje v rámci střediskové teorie. Rovněž zde byly zohledněny demografické proměny samotného města a okresu Jičín. Přihlédnuto bylo na vývoj bytového fondu města a vývoj infrastruktury města v uvedeném období.

V kapitole číslo osm byla vybrána dílčí část města, sídliště na Valdickém předměstí a zkoumána pouze jako vymezená část, locus přístupu.

Kapitola číslo devět se zabývala největším podnikem v okresu Jičín n. p. Agrostroj Jičín. Byl zde popsán jednak

vývoj původně soukromé firmy v národní podnik a vliv podniku na samotné město a okres.

Kapitola číslo deset popisuje samotnou socialistickou urbanizaci města z pohledu jejich obyvatel v porovnání se současnou urbanizací.

Shrnou-li se poznatky výzkumu, pak je zřejmé, že vliv socialistické urbanizace na město byl a stále je silný. Podílel se, a stal se nedílnou součástí obrazů města. I když po roce 1989 došlo k nové výstavbě a rozšíření města z hlediska bytové a infrastrukturní stránky, dědictví socialistické výstavby je stále aktuální, zvláště v následujících dvaceti letech. Jistým pozitivem socialistické urbanizace bylo rychlé vyřešení bytové otázky, ale teď už je pouze na obyvatelích města je jejich zvolených zástupcích, jak se s oním dědictvím vyrovnají.

Můžeme konstatovat, že práce přispěla k zmapování doposud nepopsaného tématu a k rozvoji urbánně antropologického.

Závěrem bych chtěl rovněž poděkovat Všem, kdo se podíleli, byť i tím nejmenším, na vzniku této práce.

12. Seznam použité literatury

AUGÉ, M. *Antropologie současných světů*, Brno: Atlantis, 1999.
ISBN 80-7108-154-X

BESEDA, J. *Nástin socialistické urbanizace na příkladu Žďáru nad Sázavou*, bakalářská práce na FHS UP v Pardubicích 2004.
(nepubl.)

BITUŠÍKOVÁ, A. *Urbanna antropológia*, Banská Bystrica:
Univerzita Mateje Bela v Banskej Bystrici, 2003. ISBN 80-
8055-837-X

BÍLKOVÁ, E. *Pod Valdickou branou*, Jičín: Městský úřad
v Jičíně, 2004. ISBN 80-239-2648-9

BÍLKOVI, E. a K. *Města ČSSR - Jičín*, Praha: Pressfoto, 1988.

FINNEGAN, R. *Tales of the City: A Study of Narrative and
Urban Life*, Cambridge: Cambridge University Press 1998. ISBN
0 521 62334 0

FRANCEK, J. *Zmizelé Čechy - Jičín*, Praha - Litomyšl: Paseka,
2004. ISBN 80-7185-682-7

GEHL, J. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*, Brno: Partnerství, 2000. ISBN 80-85834-79-0

HANNERZ, U. *Exploring the City. Inquiries towards an Urban Anthropology*, New York: Columbia University Press, 1980. ISBN 0-231-08376-9

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*, Praha: Portál, 2005. ISBN 80-1367-040-2

HORÁKOVÁ, H. *Jičín. Bibliografický průvodce po stavebních, uměleckých a technických památkách*, Jičín: Okresní muzeum a galerie, 1988.

HORÁKOVÁ, H. *Ulicemi Jičína*, Jičín: Okresní muzeum a galerie, 1993.

HRŮZA, J. *Česká města*, Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1960.

HRŮZA, J. *Slovník soudobého urbanismu*, Praha: Odeon, 1977.

HRŮZA, J. *Teorie města*, Praha: Československá akademie věd, 1965.

JANÁČEK J. *Valdštejn a jeho doba* Praha: Svoboda, 1978.

KABELE, J. *Z kapitalismu do socialismu a zpět*, Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1127-9

KANDERT, J. *Každodenní život vesničanů středního Slovenska v šedesátých až osmdesátých letech 20. století*, Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0782-4

KELLER, J. *Úvod do sociologie*, Portál: Praha 1997. ISBN 80-85850-25-1

KLAPÁK, P. LINHART, J. *Knotek a spol. 1888, 110 let AGS*, Jičín: AGS Jičín, a.s., 1998

KOLEKTIV AUTOR, *Velký slovník naučný*, Svazek první, Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902723-1-2

KOLEKTIV AUTOR, *Velký slovník naučný*, Svazek druhý, Praha: Diderot, 1999.
ISBN 80-902723-1-2

KONOPÁSEK, Z. *Otevřená minulost - Autobiografická sociologie státního socialismu*, Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-755-0

KVAČEK, R. *České dějiny II.*, Praha: Práce, 2002. ISBN 80-86287-48-3

LYNCH, K. *Obraz města*, Praha: Bova Polygon, 2004. ISBN 80-7273-094-0

MARHOLD, K. *Obnova sídel*, Praha: ČVUT Fakulta architektury, 1995 ISBN 80-01-00771-5

MUSIL, J. *Sociologie soudobého města*, Praha: Svoboda, 1967.

MUSIL, J. *Urbanizace v socialistických zemích*, Praha: Svoboda, 1977.

MUSIL, J. *Vývoj plánování měst ve střežení Evropě v období komunistických režimů*, in. Sociologický časopis 3/2001 ISSN 1411-1970

PADDISON, R. *Handbook of Urban Studies*, London: SAGE Publications, 2001. ISBN 0 8039 7695 X

PECHAR, J. *Československá architektura*, Praha: Odeon, 1979. 01-512-79

PETRUŠEK, M. *Velký sociologický slovník, Svazek druhý*, Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5

PORSCH, J. *Z maloměsta okresní město (urbanistický vývoj Žďáru nad Sázavou: etnologický pohled*, in. Lidé a města (revue pro antropologii, etologii komunikace a etnologii) č.

13, 1/2004, Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2004. ISSN 1212-5770

SEALE, C. *Kvalita v kvalitativním výzkumu*, In. Biograf - časopis pro biografickou a reflexivní sociologii, 27/2002, Praha: 2002. ISSN 1211-5770

SÁL, R. *Knotek a co. 110 let výroby zemědělských strojů v Jičíně*, In. Příloha Muzejních novin č. 13, Jičín: Okresní galerie a muzeum v Jičíně, 1998.

SMETANOVÁ, M. *Dějiny Agrostroje Jičín (1888 - 1983)*, Hradec Králové: Pedagogická fakulta v Hradci Králové, 1986. (nepubl.)

SOUKUP, V. *Přehled antropologických teorií kultury*, Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-929-1

Statistické ročenky okresu Jičín 1969, 1972, 1977, 1981, 1986, Okresní oddělení českého statistického úřadu v Jičíně

UHEREK, Z. BAZAC-BILLAUD, L. (eds.) *Slova města*, Praha: CeFReS No. 18, 2000. ISBN 80-86311-01-5

WAGNER, J. *Jičín*, Praha: Odeon, 1979.

Elektronické dokumenty:

Český statistický úřad energie [online].c2006, [cit. 2006-12-2].

Dostupné

z WWW:<[http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/t/D6003210D2/\\$File/13025060.xls](http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/t/D6003210D2/$File/13025060.xls)>.

Český statistický úřad energie [online].c2006, [cit. 2006-12-2].

Dostupné z WWW:

<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/o/4120-03-casova_rada_1961_2001-2___rozmisteni_obyvatelstva>.

13. Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 - Další demografické údaje k okresu Jičín k 30. červnu 2005.....	37
Tabulka 2 - Počet zaměstnanců ve firmě Knotek a spol. v letech 1888 - 1918.....	63
Graf 1 - Počty měst a ostatních obcí a obyvatelstva v nich podle typu obce v letech 1961 - 1989.....	35
Graf 1a - Okresy ČSSR s největšími přírůstky a úbytky obyvatelstva (v%) v letech 1961 - 1989.....	36
Graf 2 - Demografický vývoj obyvatel Jičína v letech 1948 - 1989.....	55
Graf 3 - Demografický vývoj obyvatel okresu Jičín v letech 1947 - 1985.....	56
Graf 4 - Počet zaměstnanců závodu Agrostroj (Agrozet) n.p. Jičín v letech 1948 - 1989.....	67